

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Miloš Štěpař

Život a dílo Irvinga Kristola

Bakalářská práce

Praha 2011

Autor práce: **Miloš Štěpař**

Vedoucí práce: **Mgr. Jan Charvát, M.A., Ph.D.**

Rok obhajoby: **2011**

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 20. května 2011

Miloš Štěpař

Poděkování

Poděkování patří vedoucímu práce Mgr. Janu Charvátovi, Ph.D. za dobré rady a shovívavost při konzultacích, rodičům za podporu, v neposlední řadě Karlu Járovi a Andreji Virdzekovi za jejich cenné připomínky.

Obsah

Úvod	6
1 Trockistické začátky	9
1.1 STUDENTSKÉ OBDOBÍ.....	10
1.2 ENQUIRY.....	11
1.3 LIONEL TRILLING A T. S. ELIOT	12
2 Poválečná léta	17
2.1 COMMENTARY	17
2.2 REINHOLD NIEBUHR	19
2.3 MCCARTHISMUS.....	20
2.4 ACCF A ENCOUNTER.....	22
2.5 POJETÍ DEMOKRACIE.....	24
3 Zrození neokonzervatismu	28
3.1 THE PUBLIC INTEREST	30
3.2 KRITIKA LIBERTARIANISMU	32
3.3 NEOKONZERVATIVNÍ WELFARE STATE A KRITIKA GREAT SOCIETY.....	34
3.4 MORÁLNÍ VÝCHODISKA KAPITALISMU.....	36
4 Soumrak neokonzervatismu	39
4.1 POJETÍ ZAHRANIČNÍ POLITIKY.....	39
4.2 NEOKONZERVATISMUS A LEO STRAUSS.....	40
4.3 VYHLÁŠENÍ ZÁNIKU.....	44
Závěr.....	45
Použitá literatura a zdroje	47
Příloha – Projekt bakalářské práce	53

„Existuje něco takového, jako ‚neo‘ geneze? Ptám se proto, že podívám-li se nazpět na vývoj svých názorů, zaráží mne, že všem z nich lze přisoudit předponu ‚neo‘. Byl jsem neomarxista, neotrockista, neosocialista, neoliberál a nakonec neokonzervativec. Žádná ideologie ani filosofie, jak se zdá, nebyla s to postihnout celou realitu tak, abych s tím byl spokojen. Vždycky mi byl vlastní jistý odstup, kterým jsem svůj závazek k tomu kterému názorovému proudu podmiňoval.“¹

Úvod

Irving Kristol zemřel 18. září 2009 ve Virginské nemocnici. Rakovině plic podlehl ve věku nedožitých 90 let. V očích mnohých byl tehdy vzpomínán jako „otec neokonzervatismu“ a jeho chodící definice. Některými našimi komentátory byl navíc tento skon zasazován do přímo symbolické roviny – stalo se tak totiž doslova pár dnů poté, co americký prezident Barack Obama oznámil odvolání plánů na výstavbu radaru v České republice [Šustrová 2009]. Taková asociace je signifikantní – význam neokonzervatismu bývá často zužován na oblast zahraničněpolitickou. Ve zkratkovitém mediálním světě bývají *neocons* jako „jestřábi“ dávání do protikladu k politickým „holubicím“. Projevem neokonzervatismu má potom být prosazování „*násilné demokratizace Středního východu, případně i celého světa*“ [Hoder 2006: 181]. Cílem této práce je především odpovědět na otázku, zda takováto charakteristika podstatu neokonzervatismu zcela vystihuje, zda je vůbec patřičná a zda ji lze vztáhnout i na samotného „otce zakladatele“.

Kristol není zásadním ani tak pro originalitu své „filozofie“. Popravdě, v přísném slova smyslu nebyl nikdy ani filozofem, ani historikem, ani ekonomem, ani ničím podobným. Byl pouhým eklektikem, a patřil tak mezi skupinu těch, které Friedrich Hayek počastoval ironickým přídomek „second hand dealers“. Přesto však (nebo právě proto) dokázal jako publicista a komentátor spoluvytvořit něco, co se stalo snad nejvýznamnější ideologickou hybnou silou americké politiky dvacátého století. Přesně z tohoto důvodu se jím má smysl seriózně zabývat – ideje totiž, jak známo, mají své důsledky. Tento fakt se ovšem, navzdory opačnému mínění některých intelektuálů, nevztahuje pouze na ideje sofistickované, hluboké či komplikované. Sám Kristol si byl vědom toho, že „*i prosté myšlenky, spjaté s organizací a entuziasmem, mají své*

1 Kristol, I. (1999). *Neoconservatism: The Autobiography of an Idea*. 1st ed. Chicago: Elephant Paperbacks, s. 3.

konsekvence“ [Kristol 1995: 83]. V tomto případě narážel na omyl, jehož se dopustili někteří liberálové při podcenění² významu vyhraněně pravicového magazínu *National Review* – se kterým mimochodem příliš nesympatizoval –, avšak tato citovaná slova by se s klidným svědomím dala vztáhnout i na jeho vlastní tvorbu. Pro neokonzervativce je příznačná „*praktická a populární formulace a prezentace pravých (ale podceňovaných) myšlenek na pravém místě a v pravou dobu*“ [Joch 2006]. Ani Kristol není výjimkou, byť se v ledasčem, jak si později ukážeme, neokonzervativnímu „mainstreamu“ vymyká.

Právě s přihlédnutím k eklektické povaze jeho prací se zdá býti účelným podrobněji a pokud možno v chronologické souslednosti rozebrat myšlenkové koncepce několika nejvýznamnějších osobností, které se na jeho neokonzervativní genezi podílely nejvyšší měrou. První ze stěžejních intelektuálních impulsů přišel již v „studentsko-trockistickém“ období. Základy „morálního realismu“, které můžeme vypožorovat již v Kristolových příspěvcích pro *Enquiry*, měl na svědomí Lionel Trilling a s ním v tomto ohledu neoddělitelně spojený T. S. Eliot [Kristol 1999: 6] – dvě osobnosti, jimž byla vlastní přirozená autorita a ohromná morální kredibilita, což jistě usnadnilo recepci jejich názorů mezi jindy tak „sektářskými“ intelektuálními kruhy. Pokud tyto dva kritici radikálního liberalismu a marxismu Kristola vyprovokovali k zdravému skepticizmu, křesťanský realismus Reinholda Niebuhra k tomuto základu přidal „religiózní nadstavbu“. Ta je klíčová především v poválečné éře – podíváme-li se na charakter jeho článků v periodiku *Commentary*, zjistíme, že drtivá většina z nich se náboženstvím v tom či onom smyslu zabývá. Poslední a snad nejstěžejnější postavou, které v této práci bude věnována pozornost, není nikdo jiný než Leo Strauss. Tento subtilní a superinteligentní filozof bývá dáván do různých souvislostí jak s neokonzervativismem (ať už se jím myslí cokoliv), tak se samotným Kristolem. Oprávněnost takto stanovovaných pojítek je třeba podrobit systematictější kritice.

Práce je rozdělena do čtyř hlavních částí, které jsou rozlišeny tematicky, avšak nikoli na úkor chronologického pořádku. V čase se měnící povaha Kristolovy publikační činnosti to totiž umožňuje a s přípustnou mírou zjednodušení lze konstatovat, že v každém období byl středobodem jeho intelektuální tvorby jiný

2 Kristol vzpomíná, že *National Review* nikdy nebral vážně. Nenapadlo ho, že by médium s tak antiintelektuální platformou mohlo mít takový dopad, jaký nakonec mělo [Kristol 1995: 3].

tematický leitmotiv. Trockistické a „neotrockistické“ období předznamenává zrod neokonzervativního obratu a vykresluje Kristolem artikulovaný morální realismus. Ten v poválečném období, nejen v příspěvcích pro *Commentary*, vykryštoval v nepokrytou religiozitu a později, počátkem padesátých let v rámci jeho působení pod „proamerickým“ magazínem *Encounter*, v ryze antistalinistický až antikomunistický akcent. Skrze další periodikum, *The Public Interest*, se v následující dekádě let šedesátých stala terčem Kristolovy kritiky zhoubně paternalistická politika Johnsonovy *Great Society* na straně jedné, ale i vulgárně přímočarý antietatismus Barryho Goldwatera na straně druhé, s čímž byl komplementárně spojen fenomén „kulturní“ či „kontrakulturní“ revoluce. V roce 1978 tyto názory vydal v obhajobě „kapitalismu s výhradou“ pod titulem *Two Cheers for Capitalism*. A konečně v polovině osmdesátých let, když založil *National Interest*, přesunul svou pozornost na zahraniční aspekty politiky. Zde bude na místě definovat Kristolovo zahraničněpolitické prizma a ujistit se, zda koresponduje s výše uvedenou mediální zkratkou neokonzervatismu.

1 Trockistické začátky

Trockismus bývá považován za jeden z výchozích ideových podnětů neokonzervatismu, který má determinovat určité povahově-ideologické skutečnosti v následujících dekádách jeho existence [srov. Hoder 2006: 184; Joch 2006]. V souladu s touto linií úvah je například podle Johna Judise dědictví trockismu pro neokonzervatismus klíčové především z hlediska zahraničněpolitického. Genezi „hnutí“ nachází v různých více či méně trockistických uskupeních, vycházejíce ze skutečnosti, že ústřední osobnosti redakce magazínu *The Public Interest* (mezi něž se řadili *neocons* jako Nathan Glazer, Sidney Hook, Albert Wohlstetter či právě Irving Kristol) s trockistickým hnutím ve 30. a 40. letech sympatizovali nebo byli přímo jeho členy. Tato skutečnost má mít pozoruhodné konsekvence – neokonzervatismus do sebe prý absorboval idealistické koncepce internacionalismu [Judis 1995: 125]. Pavel Barša v tomto ohledu staví významné pojítko mezi trockismus a administrativu Bushovy zahraniční politiky: „*Neokonzervativní ideologové prozrazují nyní ve svém dogmatismu vzdáleně, ale přesto neomylně trockistické předchůdce*“³ [Barša 2003: 113]. Abychom zjistili, zda jsou podobně postulované vazby patřičné, bude nutné zadefinovat si, co se pojmem *neokonzervatismu* míní. Jak si ukážeme později, existují značné či přímo diametrální rozdíly mezi neokonzervatismem první a neokonzervatismem druhé generace, což si mnozí z těch, kteří s tímto pojmem operují, dostatečně neuvědomují. Již předem v tomto ohledu pokládám za nutné zdůraznit, že to, co v současnosti bývá označováno za „neokonzervativní kliku“ republikánské administrativy, nemá v principu nic společného ani s trockismem, ani s Irvingem Kristolem (viz 4.1 – Pojetí zahraniční politiky).

Dokonce i co se týče neokonzervativců první generace, pouze menší části z nich lze přiznat mladistvý flirt s trockismem, nejvíce snad přitom právě Irvingu Kristolovi

3 Neokonzervatismus je v tomto ohledu napadán i neakademickými, méně seriózními, o to však humornějšími hlasy, mezi něž patří i Petr Hájek, který v trockismu spatřuje viníka údajného konzervativního deficitu v Republikánské straně. „... *známá skutečnost, že významní lidé (a celé think-tanky) se silným vlivem na špičky republikánské strany mají bolševickou trockistickou minulost, už dávno nikoho nepohoršuje. Od jisté doby se to dokonce považuje za intelektuálně příjemně provokativní, asi jako když ‚japíci‘ začali nosit ke klasickým konzervativním oblekům tenisky. A přineslo to obdobné plody. Nový pohled na konzervativní hodnoty z hlediska republikánů, na nové cesty jak v moderní době uchránit americký sen o svobodě. Jak ‚deratizovat‘ vše, co není stříženo podle ‚ideálních měr‘ americké demokracie, a co je proto podezřelé. Tomuto novému směru v americké republikánské straně se začalo říkat neokonzervatismus*“ [Hájek 2009: 62].

[Muravchik 2004: 245]. Ten jím ve svých studentských letech skutečně byl a otevřeně se k tomu hlásí.⁴ Nakolik jeho trockismus byl či nebyl pouhým důsledkem „módního levičáctví“, to jest sociální determinace, není snadné odhadnout. Otázkou také zůstává, jaké konsekvence mělo pro Kristola trockistické mládí do budoucna. Jak později vyčteme z charakteru jeho příspěvků pro *Enquiry*, hlavním motivem, který si z vysokoškolských polemik odnesl, byl výrazný antistalinismus. V tomto ohledu je jistě patřičné připisovat trockistickým začátkům jistý význam. Naopak vyvozovat z nich Kristolův údajný kryptomarxismus příliš ohajitelné není, obzvláště přihlédneme-li ke skutečnosti, že bude později stát na samém pravém okraji pomyslného neokonzervativního pravolevého spektra.⁵

1.1 Studentské období

Svá univerzitní léta Kristol strávil v intelektuálně svěžím prostředí newyorské City College (CCNY), kde promoval na jaře 1940 [Kristol 1983: 4]. Studium přitom zaměřoval především na historii, vedlejší zájem potom věnoval marxismu, postmarxismu či antimarxismu [Himmelfarb 2011: 147]. Je příznačné, že se Kristolově alma mater přezdívalo „Jewish Harvard“ [Fulford 1999], „Harvard of the Proletariat“ nebo „poor man’s Harvard“ [Hadar 1991].

Studenti CCNY si uzurpovali pověst jednoho z mála ryze radikálních akademických institutů a nutno podotknout, že právem. Viděno v kontextu tehdejších amerických reálií se totiž většina tehdejšího amerického studentstva hlásila k Republikánské straně, ne však tak na City College. Zde se drtivá většina studentstva rekrutovala z židovsko-dělnických či nižších středních tříd, a instinktivně tedy sympatizovala s Franklinem Delano Rooseveltem a jeho Novým údělem. Na druhou stranu je podle Kristola pravda, že co se týče autenticky levicových skupin, ty byly i zde ve výrazné menšině, byť ne tak výrazné jako jinde [Kristol 1983: 6–7]. V tomto případě se jednalo o dvě „hlasité“ menšiny – větší prostalinistickou *Alcove 2* a poměrně menší, protistalinistickou *Alcove 1*, jejímž členem byl právě Kristol. Tato intelektuálně aktivní

4 Byl dokonce hrdým členem čtvrté trockistické internacionály [Hoder 2006: 184].

5 Později se to projevilo především v ekonomických otázkách, ale nejenom v nich. V roce 1972 bude kupříkladu jediným z předních neokonzervativců, kdo při prezidentských volbách otevřeně podpoří republikánského kandidáta Nixona. Daniel Bell i Nathan Glazer naopak podpoří silně etatistického McGoverna z levicového křídla Demokratické strany [Lipset 2003: 204–205].

skupina mu měla formou mimotřídního studia dát více než oficiální studijní plán, byť výuka byla dle jeho slov „*velmi dobré kvality*“ [Kristol 1977: 195].

Charakter „Kristolovy“ menší, protistalinistické *Alcove 1* byl vskutku heterogenní. Zahrnovala řadu frakcí, jejichž politické postoje šly nezřídka proti sobě. Nejpočetnější byla podskupina asi tuctu trockistů, následoval obdobný počet normanovských socialistů,⁶ menší počet sociálních demokratů, respektive „pravicových“ socialistů a řada drobných odštěpeneckých skupin, které chtěly dosáhnout skutečného socialismu [tamtéž]. Takto nesourodou skupinu udržoval pohromadě pouze odpor k stalinismu, tedy i k *Alcove 2*. Právě vnitřní nesourodost provokovala diskuzi. Vedena byla uvnitř, nikoli se stalinisty, kteří se jí podle Kristola odmítali účastnit. Vedla se v rámci předmětů jejich zájmů, to jest kultury, filozofie a umění a byla opředena puncem intelektuálštiny. Zapálení studenti zde „*spíše než ke kreativní inklinovali k analytické síle mysli, více než ‚osobní‘ filosofie si všímali té ‚privátní‘*“ [tamtéž]. Není proto náhodou, že se právě z *Alcove 1* rekrutovala celá řada významných profesorů sociálních věd⁷ – kupříkladu přední politický sociolog Seymour Martin Lipset, ale i další osobnosti, z nichž velká část později vstoupila ve známost pod nálepkou *The New York Intellectuals*. K nim se krom Kristola počítal i Daniel Bell, harvardský profesor sociologie, nebo Irving Howe, proslulý literární kritik a prominentní postava amerických Demokratických socialistů [Fulford 1999].

1.2 Enquiry

Trockistický zápal nebyl docela uhašen promocí, jak píše Lukáš Hoder [Hoder 2006: 185]. I nějakou dobu po absolvování školy se stále účastnil schůzek Brooklynského trockistického sdružení. Ač je s odstupem ohodnotil jako směšné a zbytečné, nakonec přeci jen zcela zbytečné nebyly, ba naopak. Poznal zde totiž svoji ženu Gertrudu Himmelfarbovou, se kterou se měl v lednu 1942 oženit a žít s ní, po celých 67 let, šťastně až do své smrti [Kristol, W. 2009]. Takovou rodinnou stabilitu lze podle Lukáše Hodera chápat jako příčinu i symptom jeho konzervatismu a úcty k tradičním rodinným hodnotám [Hoder 2006: 185].

6 Norman Mattoon Thomas (1884–1968) byl dlouhodobým předsedou Americké socialistické strany, za níž šestkrát neúspěšně kandidoval na prezidentský úřad.

7 V tomto ohledu lze Kristola, jehož dílo bylo spíše politicko-filozofického charakteru, považovat za výjimku potvrzující pravidlo.

V prosinci téhož roku založil časopis *Enquiry* s podtitulem *A Journal of Independent Radical Thought*. Jde o první z celé plejády periodik, u jejichž zrodu bude v následujících desetiletích Kristolova osobnost stát. Tou dobou byl už dva roky od absolutoria, pracoval jako strojník v newyorském Navy Yard a stále v něm rezonoval studentský trockismus, leč se zapáleným aktivismem měl, dle svých slov, skoncovat v den své svatby. Celkem bylo vydáno osm čísel, časopis občasně vycházel půldruhého roku. Příčina tohoto krátkého trvání byla prozaická – v půli roku 1942, kdy vyšel poslední výtisk, byla většina redakce povolána na válečnou frontu. Irving Kristol do něj přispíval literárními recenzemi, ve kterých se podle Paula Bermána „*marně snaží působit solidně a důstojně jako Lionel Trilling*“ [Berman 2011]. Reprezentativním příkladem může být jeho vůbec první esej, ve kterém pod pseudonymem William Ferry hodnotí poetickou sbírku *Double Man* z pera angloamerického levicového literáta W. H. Audena. Ten příznačně v leccem sdílel s Kristolem podobný osud. V průběhu pozdních třicátých let se, znechucen stalinismem, začne od levicového smýšlení odklánět. Svůj obrat potom dovrší v roce 1939 a přestěhuje se do Spojených států, kde svoji pozornost začne zaměřovat na etické problémy a tematiku náboženství [Fuller 2000: 6]. Hodnocená sbírka je sestavená z básní tohoto období a Kristolovi na ní imponuje to, jakým způsobem vystihl morální prázdnotu, jež sužovala tehdejší dobu. Dílo chápe jako „*z těchto rostoucích pochybností vyvstávající produkt, jehož morální subtilnost, vnímavost a citlivost hraničí s brilantností*“ [Kristol 2011: 253]. Již zde lze vypozařovat něco, co má bezesporu náboženský základ – něco, co později Philip Selznick pojmenoval jako „morální realismus“ [Selznick 1995: 23-25]. Jeho východiskem je koncepce prvotního hřichu korespondující s přirozenou skepsí: „*Ti, kdož od budoucnosti očekávají obrovské skoky umožněné působením technologií a aplikovaných sociálních věd, nebo ti, kteří věří v duchovní regeneraci většiny lidstva, ti klamou sami sebe*“ [Kristol 2011: 288].

1.3 Lionel Trilling a T. S. Eliot

V jiném stěžejním příspěvku pro *Enquiry* se Kristol, již pod svým vlastním jménem, zaobírá postavou, která se jeho pozdějším dílem a životem vůbec bude linout jako příslovečná červená nit. Recenze *The Moral Critic* je, alespoň z těch dohledatelných, první z dlouhé řady prací, ve kterých se zaobírá Lionelem Trillingem, přesněji řečeno

jeho knihou o E. M. Forsterovi. I zde, jako v případě mnoha dalších Kristolových článků, je leitmotivem realistické pojetí morality, když vyzdvihuje Trillingovu (Forsterovu) kritiku radikalismu a liberalismu,⁸ kterou už tehdy (!) sdílel. Sdílel jejich rozohnění se nad stavem tehdejší americké levice, která „*opouštějíce své tradiční morální vize, dovolila prostředkům převážit nad cíly a tím umožnila pošlapat pravé principy humanismu*“ [Kristol 2011: 561]. Současná doba pro ně byla pouze přechodnou až iluzorní epochou, což jim dovolovalo od ní oddělit své lidské ctnosti či hodnoty. Tento princip má, dle Trillingových slov, na svědomí ohromné strašlivosti nedozírných důsledků: „*Konečný člověk se stal cílem, pro který jsou všichni současníci pouhým nástrojem*“ [cit dle Kristol 2011: 588].

S Lionelem Trillingem – kterého vedle Leo Strausse považuje za jednoho ze dvou myslitelů, kteří na něj měli mít největší vliv [Kristol 1999: 6] – se Kristol snad vůbec poprvé setkal v prostředí *Alcove I*, kde vedle scholasticko-marxistického časopisu *New International* patřil k nejčtenějším periodikům i „Trillingův“ antistalinistický čtvrtletník *Partisan Review* [Kristol 1983: 11–12]. Trilling, jeden z nejvýznamnějších amerických literárních kritiků dvacátého století, byl součástí první generace již zmíněné neformální skupiny *The New York Intellectuals* a byl to právě s ní související magazín *Partisan Review*, ve kterém byl poprvé otištěn Kristolem předkládaný Trillingův provokativní esej *Elements That Are Wanted* o T. S. Eliotovi. Mezi radikálními čtenáři stále víceméně trockistického periodika vyvolal ohromný poprask. Začíná citováním eseje Johna Stuarta Milla, který kdysi obdobně popudil jeho radikální přátele, když jim naznačil, že se více než od jimi obdivovaného učitele Jeremy Benthamu mohou dozvědět od nábožensky orientovaného a konzervativního filozofa typu Samuela Taylora Coleridge, „*jenž lépe nahlížel do složitosti lidských citů a intelektu*“ [Trilling 1980: 156]. Trilling analogicky svým radikálním přátelům zprostředkoval myšlení T. S. Eliota. Nepožadoval po nich přitom oddanost Eliotově náboženské politice, žádal si pouze jejich pozornost – chtěl, aby napodobili jeho ponoření se do víry vlastního já [tamtéž: 158]. Rok po vypuknutí války v Evropě jim připomněl jejich nejistou situaci. V kontextu těchto událostí byla utlumena akceschopnost intelektuálů, malé to skupiny, která „*je snad hlasitější než kdy jindy a brzy možná budeme moci doufat v to, že*

8 Jak poznamenal F. A. Hayek, americký diskurs je zdeformovaný mimo jiné úspěšnými snahami radikálů a socialistů, kteří se koncem devatenáctého století začali označovat za liberály, čímž kruciózně vyprázdnili původní význam pojmu liberalismus [Hayek 2003]. Těchto zmatků si je vědom i sám Kristol [Kristol 1978: xiii].

dokonce i rozvážnější; náš vztah s budoucností je temný a pochybný (...) a jediný, s čím do budoucna můžeme vzhlízet s jistotou, je příslib našeho kritického rozumu“ [tamtéž: 156]. Je nutné uvědomit si kontext doby. Na přelomu 30. a 40. let byl *Partisan Review* sice již formálně odtržen od Komunistické strany, stále ovšem inklinoval k radikální politice či reformnímu marxismu, ztělesňovanému kupříkladu Sidney Hookem [Himmelfarb 2011: 220]. S tím výrazně kontrastovala skutečnost, že předmětem zájmu jeho redaktorů byli literáti jako James Joyce, William Butler Yeats, Ezra Pound, Marcel Proust či zmíněný T. S. Eliot – tedy spisovatelé, kteří sdíleli převážně konzervativní pohledy na společensko-politické záležitosti. Editoři *Partisan Review* zkrátka silně a se špatně skrývaným alibismem oddělovali politiku od literatury, a tento rozpor se stal terčem Trillingovy kritiky. „Zatímco jiní shledali Eliota zajímavým navzdory jeho politice, Trilling si jej považoval právě pro jeho politiku: politiku nejen konzervativní, ale i náboženskou a nejenom náboženskou, ale rozpoznatelně křesťanskou“ [tamtéž]. Je to právě motiv morálky, přístup výše zmíněného a Kristolem osvojeného „morálního realismu“, který esejem prostupuje, a Trilling se sám nepokrytě neváhal označit za člověka, který „k veřejným záležitostem přistupuje z hlediska moralisty“ [Trilling 1980: 163]. Jednoduše chtěl skrze Eliota intelektuály „vyléčit“ z dogmatického zaslepení marxismem (či liberalismem) stejně jako kdysi J. S. Mill své přátele z dogmatického zaslepení *benthamismem*. Intelektuální stimul zasáhl svůj cíl a zasažen byl i samotný Irving Kristol, který *Partisan Review* pravidelně a náruživě čítával [Kristol 2011: 6120].

Jakkoli důležitá je Trillingova zprostředkovatelská role v této události, pozornost je třeba obrátit i na původní a mnohem starší zdroj „morálního obratu“. T. S. Eliot – vůdčí konzervativní myslitel dvacátého století, „nejvlivnější básník svého věku a nelitostný kritik pustiny moderní kultury“ [Kirk 2000: 573] – původně studoval u Irvinga Babbitta⁹ na Harvardu, většinu svého života však prožil v Anglii a díky oběmu dospěl k názoru, že „konzervativní půda a zkušenost Anglie a Ameriky jsou společné“ [tamtéž]. V knize *The Idea of a Christian Society* obhajoval zvyklost z pozic nikoli „jalově zabeđeného“ konzervatismu. „Konzervatismus je často konzervací špatných věcí; liberalismus je uvolněním disciplíny; revoluce je popřením permanence věcí“ [Eliot 1940: 102]. Jeho konzervatismus tak má přes své nesporně pevné zakotvení daleko do dogmatického

9 Irving Babbitt (1865–1933), americký akademik a literární kritik. Vstoupil ve známost především jako zakladatel Nového humanismu – proudu konzervativně-literárního myšlení první poloviny dvacátého století, jenž byl v linii s politickým myšlením Aristotela a Edmunda Burkeho a který oponoval Rousseauem reprezentovanému romantismu [Babbitt 1908: 23].

sektářství nebo provincialismu a všem zmatkům předejdeme, přijmeme-li jeho terminologii a označíme ho za roajalistu. Rozhodně se tak neztotožňoval s „*neplodným konglomerátem frakcí, z nichž sestávala v období mezi dvěma světovými válkami anglická Konzervativní strana*“ [Kirk 2000: 574].

Eliotova uctivost promlouvá básní Burnt Norton, první částí cyklu Čtyři kvartety:

Čas přítomný a čas minulý
jsou snad oba přítomny v čase budoucím
a budoucí čas je obsažen v čase minulém.
Je-li všečen čas trvale přítomen,
všečen čas nelze spasit.
Co mohlo být, je abstrakce,
jež zůstává věčnou možností
jen ve světě spekulace.
Co mohlo být a co už bylo,
poukazuje k jednomu cíli, jenž je věčně přítomen.¹⁰

Eliotovo pojetí může být v návaznosti na Alasdaira MacIntyre'a chápáno jako druh demonstrativního nahlédnutí do racionality tradice, která jde ruku v ruce s přetrvávající diskuzí o jejích významech a implikacích. Ještě více než odumírající tradita, která nikdy není tolik mrtvá, jak často mnozí předpokládají, je nepřítelem lidského porozumění a rozvoje vykořeněný individualismus, kosmopolitismus bez kořenů a další průvodní jevy ideologií modernismu [Brand 2003: 361]. Z druhé strany, byť ne zcela udušená, tradice pod rukama modernity přece jenom skomírá, a to právě pod tíhou „ideologií modernismu“. Civilizace se dostává do zajetí mechanizace, lidé podléhají sugesci nově etablovaných elit a samotnou zmechanizovanou společnost odevzdaně přijímají jako cosi apriorně platného. V procesu tohoto odcizení vzniká dav [Eliot 1940: 21]. Eliot nevěřil elitám, které v rámci své inercie setrvávají na myšlenkách, z kterých byly zrozeny – ortodoxně sekularizovaném kolektivismu oproštěném od jakýchkoliv tradičních vazeb, které by byly bývaly držely na uzdě jejich lidsky přirozené inklinování k pocitu morální nadřazenosti krmené nespoutanou arogancí moci. Upozorňoval na intoxikaci vysoké kultury, kterou má tato nová uměle vytvořená „kasta“ na svědomí. Eliot v tomto ohledu v jistém smyslu anticipoval pozdější zrození Nové levice,

10 Eliot, T. S. (2002). *Zpustlá země*. Praha: BB art, s. 88.

protikulturně reakčního ideologického hnutí, které akceleruje neokonzervativní obrat Irvinga Kristola a dalších jeho souputníků. „Tyto elity se proto budou skládat výhradně z jedinců, jejichž jediným vzájemným poutem budou jejich profesní zájmy, bez špetky sociální soudržnosti či vazby na společnost. Navzájem budou pospojováni jen částí svých osobností, a to částí nejpovrchnější: budou k sobě patřit asi tak jako členové nějakého výboru. Větší díl jejich ‚kultury‘ se bude skládat z toho, co je jim společné se všemi ostatními jedinci, kteří tvoří daný národ a stát“ [Eliot, cit dle Kirk 2000: 574]. Zde je zřetelně vidět rozpor, který tolik radikálních čtenářů *Partisan Review* ve svém dogmatickém spánku nevidělo nebo vidět nechtělo – ve spánku, z něhož je nakonec mohl probudit až Lionel Trilling.

2 Poválečná léta

V roce 1942 Kristol narukoval do armády a službu si odbyl jako pěšák v západní Evropě. Na význam své úlohy vzpomíná s ironickým odstupem: „*Stříleli po mně, leč netrefili mě. Ve víru bitev jsem se na střelbě podílel i já, i když dost silně pochybuji o tom, že bych kdy snad někoho nebo něco trefil*“ [Kristol 1999: 13]. Válečná zkušenost na něj měla mít „značný a celkově vzato benigní“ vliv a připravit ho o poslední zbytky antiautoritářských sentimentů. „*Moji armádní soupeřníci příliš inklinovali k rabování, znásilňování či střílení zajatců. Jen vojenská disciplína je držela na uzdě. V souběžné době, kdy jsem byl svědkem toho, jak se německé ženy a děvčata žijící v tom nepřehledném zmatku prodávají za pár krabiček cigaret – tehdejší měnový standard – jsem rovněž přišel o poslední zbytky protiněmeckých pocitů, které jsem jako Žid mohl mít*“ [tamtéž].

2.1 Commentary

V Kristolově nepřítomnosti byl roku 1940 organizací American Jewish Committee založen časopis *Commentary*, který se na čas stane nedílnou součástí jeho života. Po návratu z Evropy zjistí, že za otisknutý příspěvek platí tehdy nezanedbatelnou částku sta dolarů. Zkusil tedy štěstí a k jeho radosti jím napsaný článek v redakci přijali a v listopadu 1946 otiskli. Beletristické pojednání *Adam and I* vykresluje rozhovor amerického židovského vojáka s chlapcem přeživším hrůzy Osvětami, při kterém si Američan uvědomí nesouměřitelnost zajištěnosti existence vlastní a existence Adamovy osoby – osoby, která byla nemilosrdně vyloučena z civilizovaného světa [Kristol 1946: 498]. Beletristických pokusů sice později nadobro zanechal, článek však byl první a důležitou vlaštkou, která mu předznamenala úspěšnou kariéru publicisty. Ve Státech se příliš dlouho nezdržel – jeho manželka získala postgraduální stipendium na univerzitě v Cambridge, a tak se Kristol spolu s ní na čas opět vrátí do Evropy, odkud přispěje články o anglických politických reáliích a anglických záležitostech do *The New Leader*¹¹, k dobru přidá i několik literárních kritik do *Commentary*. Po návratu do New Yorku roku 1947 přijímá dobře placené místo junior editora posledně zmíněného,

11 *The New Leader*, politický a kulturní časopis založený 1924 skupinou osobností kolem Americké socialistické strany.

židovského magazínu. Skrze trvalé působení v této redakci se dokonce dostává do kontaktu s osobnostmi redakce *Partisan Review*, ke kterým vždy tolik vzhlížel, a co víc, do tohoto periodika začne, i když pouze občasně, přispívat.

Své tehdejší politické ukotvení zpětně definoval jako neoliberální, což je označení, které lze chápat jako zdůraznění *trillingovsk*y skeptického náhledu na politické dění. Tak či onak, tento postoj se do obsahu článků, alespoň z počátku, příliš nepromítal. Z dobrých důvodů. Jak si později ukážeme, popuštění uzdy svému antikomunismu mu nakonec zlomí vaz. Zprvu tedy psal spíše než o politických tématech o filozofii, příležitostně o literatuře a především o náboženství. V tomto směru se zřetelně zobrazuje další z aspektů jeho „neo geneze“. Řeč je o soustavně religiózním východisku, které se koneckonců projevovalo již v dobách studentských či, jak dokládají jeho nejen výše zmíněné příspěvky do magazínu *Enquiry*, raně absolventských [srov. Kristol 2011: 299].

V článku *The Myth of the Supra-Human Jew*, úplně prvním, který jako editor *Commentary* napsal, se zabývá otázkou židovství – zkoumá kladné a záporné stránky „vyvoleného lidu“, přičemž se odvolává na francouzské teology Jacquese Maritaina, Léona Bloye či Charlese Pégu. Podle Kristola si Žid nese životem teologické stigma – stigma, jež vyvěrá z křesťanského náboženství, kultury a civilizace, ve kterém Židé musí žít. Když na něj proto sestupuje úzkost křesťanského i světského člověka, vůbec nejpálčivěji pociťuje úzkosti své epochy. Židovský osud je osudem lidským a stejně je také vnímán světem. „Žid je věčným ztělesněním a symbolem člověka jako oběti – člověka trpícího, člověka sklíčeného přírodou i světem“ [tamtéž: 4627–4646]. V dalším příspěvku *How Basic is Basic Judaism* obdobně pojímá židovství jakožto cosi nešťastí symbolizujícího – symbolizuje odcizenost světa, jehož hořkosti se Žid napil plnými doušky [tamtéž: 4562–4851]. Protože byl jediným v redakci, kdo se vážně zajímal o náboženství, fakticky se stal „religiózním editorem“. Stále více začínalo být zřejmé Kristolovo souznění s religiózně-etickou kritikou radikalismu, která byla ústředním tématem tvorby jeho velkých vzorů – Christophera Dawsona, Jacquese Maritaina a především Reinholda Niebuhra [Himmelfarb 2011: 154].

2.2 Reinhold Niebuhr

Právě Niebuhr byl dalším impulsem, který dokončil to, co v dobách předešlých započal Lionel Trilling, co ovšem dokončit nemohl. Trilling totiž nikdy ve svém životě ke konzervatismu nadobro „nekonvertoval“. „*Jakkoli narušeným či disidentským, vždy byl liberálem a – i když vždy respektoval náboženství – při své citlivosti byl nenapravitelně světským. Své poslání viděl v osvobození liberalismu z vlastních hranic. Směrem k čemu, však nevěděl. Reinhold Niebuhr ano*“ [Kristol 1999: 484]. Niebuhrův dvojdílný magnum opus *Nature and Destiny of Man* byl prvním teologickým spisem vůbec, jenž se Kristolovi dostal do rukou a který přečetl. Mělo to na něj zásadní vliv a alespoň částečně „byl svezen“ z cesty liberalismu [tamtéž]. Bylo to koneckonců právě toto dílo, díky kterému Niebuhr vstoupil ve známost jako přední mluvčí křesťanského realismu. V něm razil cestu umírněné střední cesty, když polemizoval s ortodoxností religiózních konzervativců na straně jedné a s naivitou religiózních liberálů na straně druhé. Jeho pracemi prostupujícím motivem je tak uvědomění si lidské laskavosti, ale i zloby – prvotního hříchu. „*Člověk je silný i slabý, volný i svázaný, slepý i bystrozraký. Stojí na styčném bodu přírody a ducha jednajíce ve svobodě i nutnosti*“ [Niebuhr 1964: 181]. Velmi zdůrazňoval neoddělitelnost těchto dvou vlastností, které lidským bytostem náleží. „*Podstatou a přirozeností člověka je svoboda. Hřích se snoubí s touto svobodou a nemůže být proto připisován poruše jeho podstaty. Toto lze pochopit pouze a jen jako vnitřní rozpor, který může být umožněn jeho svobodou*“ [tamtéž: 17]. Jak si ukážeme později, Kristol byl ovlivněn i Niebuhrovým realistickým náhledem na zahraniční politiku či jeho umírněným pojetím demokracie.

Kristol s Niebuhrem sdílel mnoho společných hledisek. Krom již zmíněného antikomunismu šlo především o neortodoxnost, která ho ostatně provázela po celý život. Je pozoruhodné, že ho v dětství rodiče k žádné výraznější religiozitě nevedli. „*Je pravda, že domov mých rodičů v Brooklynu ortodoxně židovský byl, ale pouze na pohled – víra s tím neměla co do činění. Otec chodil do synagogy pouze jednou za rok či na velké svátky, matka tam nechodila vůbec. (...) Z domova jsem si žádné židovské vzdělání neodnesl a nemyslím si, že by se kdy moji rodiče nějak zvlášť starali o to, zda jsem dodržoval náboženské předpisy*“ [Kristol 1999: 3]. Přesto si dle svých slov vypěstoval autentickou víru v Boha, kterou ovšem nepojímá jako víru v Boží existenci: „*existence*

při standardním užívání pojmu není božským atributem. Patřícnějším je onen mysteriózní pojem bytí. Nedá se říci, že religiózní člověk ‚věří‘ v Boha, on ‚má víru‘ v Boha. Vztah člověka směrem k Bohu je existenciální, nikoli racionální povahy. Jak mi později ozřejmil Immanuel Kant, čistým rozumem z prostoru čistého rozumu neuniknete. Čím více se však modlíte, tím pravděpodobněji získáte víru. Proto jsou děti vedeny k tomu, aby se modlily, spíše než aby jim byly ozřejmovány ‚důkazy‘ Boží existence“ [tamtéž: 5].

2.3 McCarthismus

Po sérii článků religiózního a převážně apolitického charakteru se Kristol přecejem osmělil a vyrukoval s angažovanějšími texty. Oním politickým postojem, který dal na sklonku svého působení v *Commentary* expresivně na odív, byl u něj nikoli nový, přesto stále vyhraněnější antikomunismus. Právě v něm patrně spočívala ona „neo“ výhrada, která ho stavěla mimo tehdejší liberální mainstream, v němž podle něj převažovaly názory sympatizující se stalinistickým režimem. „*Tyto názory byly natolik dominantní v redakcích The Nation, The New Republic, The New York Times a dokonce i v Hollywoodu, že antistalinističtí liberálové dospěli k oprávněnému pocitu, že jsou izolovanou skupinou uvnitř větší intelektuální komunity*“ [Kristol 1999: 18]. Tato skutečnost ho nakonec dostatečně vydráždila k tomu, aby přeci jen napsal kratší politický kus. Byla jím recenze jisté knihy Carey McWilliamse, jednoho z předních žurnalistů své doby, ve které Kristol zkritizoval patřičnost zehrání na společenské diskriminace, jejíž obětí tehdejší židovská komunita měla být [Kristol 1951]. Článek, který se mu stane osudným, však má teprve přijít.

V padesátých letech se totiž zrodila politická „hvězda“ Josepha McCarthyho, která v kontextu následujících událostí málokoho nechávala lhostejným. Jeho agenda, kterou tak radikálně prosazoval, je již nenávratně podbarvena slovním obratem „hon na čarodějnice“ a nejen levicovými kruhy byla a dodnes je srovnávána se stalinskými procesy v Sovětském svazu. Senátor McCarthy v únoru 1950 oznámil, že má k dispozici seznam komunistů, kteří pracují na Ministerstvu zahraničí Trumanovy administrativy, čímž inicioval dlouhou sérii rozsáhlých perzekucí.¹²

12 Paul Johnson McCarthyho považuje za nešťastný produkt své doby, kterému tehdejší mezinárodněpolitická situace umetla cestu k politickému vzestupu. Konstatuje, že s koncem korejské války McCarthy přišel o významnou část politické munice,

S tím vyvstala otázka občanských svobod – otázka, jak vymezit svůj vztah k občanským svobodám amerických komunistů. Liberálové v tomto smyslu operovali především s univerzálním východiskem; jak píše Irving Kristol, „nejvíce význačných liberálů, z nichž mnozí s komunisty více či méně sympatizovali, neargumentovala ve prospěch tolerance komunistů jakožto komunistů – byl to plně legitimní názor, který jsem respektoval, i když jsem s ním nemohl souhlasit“ [Kristol 1999: 19]. Kristola dopalovalo, že v době, kdy v Koreji umírali američtí vojáci, vůdčí liberálové vystoupili na obranu amerických komunistů, kteří severokorejský režim podporovali. Tato antimccarthyovská hysterie ho vyprovokovala k tomu, že roku 1952 napsal do *Commentary* svůj snad nejproslulejší a rozhodně nejkontroverznější článek, *Civil Liberties*. V něm liberály zkritizuje za alibistický postoj, při kterém se sice „zásadově“ odvolávají na občanská práva, přitom ale pokrytecky opomíjejí zhoubnou povahu komunismu, která je s těmito právy a svobodami – fundamenty americké společnosti – v přímém rozporu. Právě absence seriózního antikomunismu u demokratické levice měla být nahrávkou na smeč pro McCarthyho „vulgárně demagogickou“ politiku. „Jednu věc Američané o senátorovi McCarthyovi vědí: on, stejně jako oni, je upřímným antikomunistou. O mluvčích amerického liberalismu však takové mínění mít nemohou. A právem“ [Kristol 1952: 229]. Na příkladech Henry Steele Commagera, Alana Barta či R. B. Perryho se snažil poukázat na to, že důvodem, proč tito liberálové tak srdceryvně akcentují občanská práva komunistů, je fakt, že s nimi sdílejí jejich progresivismus, a berou je proto jako své blízké příbuzné. Občanská práva garantovaná Ústavou – které podléhají všichni bez rozdílů – podle Kristola neimplikují vymahatelnost nároku na zaměstnání ve státních službách. Je naprosto legitimní, když veřejnost totalitní a protisystémovou ideologii odsoudí a zavrhne. Kristolův apel je tak zřejmý: „Pokud liberálové chtějí chránit občanská práva komunistů, musí si být vědomi toho, že existence podvrtného hnutí, kterým komunismus je, je hrozbou pro konsensus, na němž stojí občanská společnost a svobody s ní spojené“ [tamtéž].

Článek vyvolal neuvěřitelný poprask a liberály, kteří byli předmětem jeho kritiky, neuvěřitelně popudil.¹³ S odstupem Kristol uznává, že možná McCarthyho přece jen

v pokračujícím boji s Dwightem Eisenhowerem navíc nadále ztrácel politický kapitál i podporu veřejného mínění a v prosinci 1954 tak přišel jeho definitivní pád [Johnson 1991: 447-449].

13 V souvislosti s apriorním odporem liberálů vůči McCarthyovi je zajímavé zmínit studii Lazarsfelda a Thielensa. Ti zkoumali vliv mearthismu na akademickou obec; docházejí sice k očekávanému závěru, že drtivá většina z vysokoškolských učitelů

podcenil, majíce ho za „*ohavný pomíjivý element bez špetky politické budoucnosti*“ [Kristol 1999: 19]. Za antikomunistickým ostnem článku si však stojí i po letech. „*To, jakým způsobem definujeme jejich (komunistů) svobody, je otázkou rozvážnosti, nikoli principu. Po zkušenosti s Výmarskou republikou mně to přišlo rozumné*“¹⁴ [tamtéž: 20]. Tak či onak, nenávistné reakce ho nakonec dohnaly k nejzazšímu možnému kroku – k rezignaci. Cejchu, který mu článek vypálil se už nikdy nezbaví a údajný mccarthismus či laxní antimccarthismus mu bude předhazován ještě dlouhá léta poté [srov. Saunders 1999: 30].

2.4 ACCF a Encounter

Nastává delší období marasmu a hledání práce, v čemž mu nakonec, jako ostatně mnohokrát v životě, pomůže celoživotní přítel Sidney Hook. Koncem roku ho totiž doporučí na místo výkonného ředitele „svého“ ACCF – americké pobočky Komise pro kulturní svobodu, jejímž byl zakládajícím členem. Kristol uspěje a nově získaná pozice mu geograficky i intelektuálně nalinkuje zbytek „jeho padesátých let“. Následujících deset měsíců poctivě vykonával svoji funkci. Administrativně-rutinní činnost byla prokládána menšími půtkami, které vyvěraly z heterogenního charakteru komise – sestávala totiž jak z aktivisticky antimccarthyovského, tak z antiantimccarthyovského až promccarthyovského křídla.¹⁵ Tyto spory nakonec přerostly únosnou mez a Kristol byl rozhodnut z intelektuálně sterilního prostředí odejít. Předešel ho ovšem Sidney Hook, když přišel s novou pracovní nabídkou. Komise uvažovala o vytvoření anglojazyčného antikomunistického média, které by alespoň zmírnilo hegemonii antiamerických či

v otázce občanských práv s McCarthym zásadně nesouhlasila, pozoruhodné ovšem je, že se s tímto odmítnutím mccarthismu vázalo relativně malé riziko. Paradoxně v horší pozici byli v době nejužšího mccarthismu jeho obhájci. Americké univerzity byly převážně naladěny na protikonzervativní vlnu, a pokud by někdo odkryl své antikomunistické postoje (např. nepodepsáním petice), vystavil by se významnému riziku „zostuzení“ před kolegy, které by mu mohlo zkomplikovat kariérní postup [Lazersfeld, Thielens 1977: 104].

14 Podle R. Jocha problémem McCarthyho bylo, že mnohdy neměl dostatečné důkazy pro svá obvinění, na což doplatila řada nevinných lidí. Na druhou stranu ve 40. a 50. letech skutečně docházelo k infiltraci komunistů do státní správy a bezpečnostní riziko z toho vyplývající bylo reálné [Joch 2010]. V obdobném duchu se vyjádřil Ronald Reagan, když s elegancí jemu vlastní řekl, že „*McCarthy používal brokovnici tam, kde stačila ručnice, a zranil spolu s viníky i nevinné*“ [Reagan, cit dle Dallek 1999: 96-99].

15 „Mccarthyovské“ křídlo bylo reprezentováno kupříkladu Jamesem Burnhamem, publicistou *National Review*, který bude Ronaldem Reaganem dekorován Prezidentskou medailí svobody. V čele početnější opozice potom stál Arthur Schlesinger ml. – pozdější držitel Pulitzerovy ceny a poradce prezidenta Kennedyho [Kristol 1999: 21].

přímo komunistických periodik nejen v západní Evropě, a hledala pro něj editora [Kristol 1999: 20-21].

Kristol nabídku přijme a počátkem roku 1953 tak v rámci ACCF může spolu se Stephenem Spenderem stát u založení časopisu *Encounter*, který bude – byť později bez jejich přítomnosti – vycházet nepřetržitě až do roku 1990. S tím byla spojená příjemná povinnost, a sice opětovný návrat na Britské ostrovy, byť nyní přímo do Londýna. Podle Kristola tehdy byl vliv prokomunistických sil v Evropě neúnosně dominujícím: „*Ve Francii bylo prakticky nemožné pracovat ve filmovém průmyslu, aniž byste byli členy Komunistické strany, nebo alespoň jejími sympatizanty. V Itálii to bylo obdobné. V Německu byl dominantní pozicí intelektuálů ‚neutralismus‘ – to jest prohlášení mravní rovnocennosti Spojených států a Sovětského svazu. Dokonce i v Británii a Spojených Státech byla většina intelektuálních názorů poplatná, pokud ne sympatizaci či neutralismu, odtažitému postoji ke Studené válce, která byla vnímána jako příliš ‚militaristická‘*“ [Kristol 1993: 144].

Ne ani tak ekonomické otázky, v nichž byl podle svých slov „dokonalým ignorantem“, jako spíše silný antikomunismus prohluboval Kristolovu nespokojenost s liberalismem i sociáldemokratismem [Kristol 1999: 25]. Jako „Američan v Londýně“ se sice snažil být nadstranickým a tomu uzpůsoboval povahu svých příspěvků – psal především o politické filozofii, a pokud přímo o politice, pak s odstupem od anglických realii a v obecnější rovině (viz *Niccolò Machiavelli, On Negative Liberalism* či *Table Talk*), tak či onak, anglický konzervatismus mu nakonec přeci jen učaroval a trvale ho poznamenal. V New Yorku žádné konzervativce neznal a pro jejich neexistenci vlastně ani nemohl – nejbližší jim tam byli pouze „*radikálové se slibně pravicovými názory*“ [tamtéž]. Fascinovalo ho, s jak přirozenou hrdostí se angličtí konzervativci ke svému „vyznání“ hlásí. S hrdostí, která vyplývala z dlouhé tradice jejich politiky, tradice, která Spojeným státům chyběla [tamtéž]. Zde tedy prohloubil svoji úctu k moudrosti implicitní v tradici i svůj skepticismus k schopnostem člověka či náhlým změnám a sociálnímu inženýrství [Hoder 2006: 186]. Synchronně s tím se stupňoval jeho antikomunismus – z východiska svého realismu zavrhoval dobromyslné levicové předpoklady, že „*třídní boj je, narozdíl od národnostních či ryze ideologických konfliktů, přirozený. Rovněž jsem pohrdal levicovými tendencemi vidět komunisty jakožto nevyzpytatelný extrém levice, který však lze terapeutickými strategiemi vyléčit*“ [Kristol 1999: 25]. Čím více uvnitř jeho osobnosti sílil antikomunismus, tím více

vyrchávaly poslední zbytky podpory egalitarismu: „*Představa celého světa proměného v jedno velké ponuré Švédsko, čisté a nešťastné, mě ničím neoslovovala*“ [tamtéž].

Po určité době se však ukázalo, že „literární establishment“ Spenderova kruhu Kristolově nátuře přeci jen nevyhovuje, a tak se v roce 1958 navrátil do Spojených států. Přesto však bude alespoň na dálku do *Encounteru* nadále přispívat, a to i po událostech roku 1967, kdy pro údajné napojení časopisu na CIA rezignuje Stephen Spender [Fox 1967].¹⁶

V roce 1959 se stává součástí okrajovějšího periodika *The Reporter*, avšak pro nepříteliš svobodné prostředí tam nevydrží déle než jeden rok a podá výpověď. Nakonec alespoň na částečný úvazek přijme místo vedoucího nakladatelství *Basic Books*, kde setrvá celých deset let [Kristol 1999: 28].

2.5 Pojetí demokracie

Volný čas, který měl nyní k dispozici, chtěl využít k sepsání své vůbec první knihy. Mělo jít o kritické ohlédnutí za vývojem americké demokracie, jakýsi dovětek k Tocquevillovi či Henry Adamsovi. Tři měsíce zběsile shromažďoval informace, sepisoval hrubé náčrty, ale nakonec toho zanechal. Jak uznal později, svůj pisatelský um zkrátka nebyl schopen přizpůsobit knižnímu formátu [tamtéž]. Pojetí demokracie však lze přesto vysledovat v některých z jeho kratších příspěvků, především potom v pojednání, které přednesl v „předvečer“ dvousetého výročí Americké revoluce. Právě tu vyzdvihuje, k té se odvolává, z ní vyvozuje své postoje a žehrá na to, že ztrácí na významu jakožto historická událost, symbol i princip. Žehrá na to, že se od ní Američané odvrátili – že se odcizili jejím hodnotám, aniž by si to přiznali či alespoň uvědomili. Standardní součástí veřejného diskursu je domněnka, že výsostně tradiční hodnotou Spojených států je nadřazenost vůle lidu. Není to pravda, alespoň ne docela. Politicko-filozofické principy, které jsou ztělesňovány americkými hodnotami

16 V kontextu těchto událostí nakonec ve stejném roce zanikne samotná Komise pro kulturní svobodu, která je sice nahrazena organizací obdobného typu IACF (International Association for Cultural Freedom), podle Petera Colemana se však elánem své předchůdkyni nikdy nevyrovná [Coleman 1989].

konstituovanými Americkou revolucí, totiž nejsou čistě demokratické, nýbrž demokraticko-republikánské¹⁷ [Kristol 1973b: 18].

V tomto ohledu je pro Kristola dostatečně signifikantní naturel americké revoluce, jíž byly, na rozdíl od revoluce francouzské, republikánské ctnosti vlastní. Americká revoluce nebyla utržená z okovů, naopak po celou dobu podléhala velké míře sebekázně a umírněnosti. Je pravda, že k válce a ztrátám na životech došlo, ale šlo o civilizované válčení, kde obě strany respektovaly stanovená pravidla. *„Nebyla řízena hrůzovládou ani žádnými revolučními tribunály, hlídajícími ‚revoluční spravedlnost‘. Toryové sice byli oloupeni o svůj majetek, mnoho z nich bylo odsouzeno do vyhnanství, přesto však ani jeden z nich nebyl popraven pro ‚nerevoluční názory‘“* [Kristol 1972: 84]. V tomto smyslu zdůrazňuje specifičnost americké revoluce, která nevedla k vítězství lůzy, nýbrž práva a zákona, obdobně jako kdysi výstižně demonstroval Tocqueville: *„Revoluce ve Spojených státech byla uskutečněna zralým a promyšleným usilováním o svobodu, nikoli vágním a neurčitým puzením k nezávislosti. Neopírala se rozhodně o sklon k nepořádku, ale naopak postupovala s láskou k pořádku a legalitě. Ve Spojených státech se tedy naprosto netvrdilo, že člověk ve svobodné zemi má právo dělat cokoli, byly mu naopak ukládány společenské závazky rozmanitější než jinde; nikdo neměl v úmyslu útočit na moc společnosti v jejím principu a upírat jí její práva, omezili se jen na rozdělení jejího uplatňování. Snažili se tímto způsobem dosáhnout, aby autorita byla velká, kdežto úředník malý, aby společnost byla i nadále dobře řízena, a přitom zůstala svobodná“* [Tocqueville 2000: 56].

Dobrým základem byl Kristolovi jeho morální realismus, podle kterého musí být přirozené zkaženosti lidské podstaty vyplývající z prvotního hříchu přizpůsobeno i politické uspořádání. Z jeho prací je patrné Niebuhrovské východisko, že *„demokracii umožňuje lidská schopnost ke spravedlnosti, lidský slon k nespravedlnosti však činí demokracii i nezbytnou“* [Niebuhr 1947: 7]. Demokracii tak chápe jako nejlepší možné zřízení, avšak ve stejných intencích, v jakých ji pojímali Otcové zakladatelé. Proto také vyjadřuje nelibost nad skutečností, že se, navzdory stále silným křesťanským tradicím, stalo nemyslitelným, aby veřejně činná osoba hovořila o „přirozené míře zkaženosti“. *„Odvykli jsme takové nelichotivé upřímnosti. Puritánská myšlenka, že komunita*

17 Rozdíl mezi republikou a demokracií je ten, že zatímco v demokracii je nadřazeným prvkem *vůle lidu*, v republice je to *racionální konsensus občanů*. V republice je řízení populární vášní tlučeno a považováno za nevhodné, v demokracii jsou všichni politikové do jisté míry demagogy [Kristol 1973b: 18].

*dobrých hříšníků mohla za určitých okolností konstituovat dobrou obec pro nás přestává být srozumitelnou“ [Kristol 1973b: 5]. To, že tyto postoje a toto zdůrazňování prvku prvotního hříchu nejsou ničím jiným než restaurováním odkazu otců zakladatelů zjistíme, podíváme-li se na *Listy federalistů*, kupříkladu na vyjádření Jamese Madisona: „Je jistá míra zkaženosti v lidstvu, která vyžaduje určitý stupeň obezřetnosti a nedůvěry, jsou v něm ale i jiné vlastnosti, které odůvodňují určitou část úcty a důvěry. Republikánská vláda předpokládá existenci těchto vlastností v daleko vyšší míře než jakákoli jiná forma vlády“ [Madison, cit dle Wootton 2003: 258]. Politické instituce, tak jak je chápali Otcové, nepředpokládaly, že by byla lidu implicitní seberegulující moudrost. Otcové demokracii sice uctívali, ale měli přitom na paměti, že může plodit zlo, a že je tedy bezpodmínečně nutné lpět na ctnostech, které mu budou stavět hráz. *Obyčejnému člověku*, který je dnes podle Kristola tak tupě adorován, takové ctnosti vlastní nejsou [Kristol 1972: 91]. Problémem demokracie je tak její schopnost najít a udržet vyšší ideály. Většina jedinců, kteří ji tvoří, potřebuje ideály následovat, nikoli vytvářet. Ideály hodné následování jim kdysi dávala aristokracie – ty jsou však v situaci popření jakýchkoli autorit nenávratně (?) ztraceny. „*Národy nejsou skvělé pro svou početnost, svobodu či aktivitu; jsou skvělé, pokud tato početnost, svoboda či aktivita jedná na popud vyšších ideálů. Ideálů, které obyčejného člověka převyšují*“ [Matthew Arnold, cit dle Kristol 1983: 99].*

Co se stalo s veřejnou rozpravou, že byly původní hodnoty tak vykleštěny a podstata pojmu *demokracie* vykořeněna? Počátek deformace veřejného diskursu Kristol nalézá u jacksoniánství, konkrétně u George Bancrofta [Kristol 1983: 99]. Ten si nemohl dovolit explicitně zpochybnit odkaz Otců, který byl stále ještě implicitní americké mysli. Místo, aby se s nimi pustil do sporu, rozhodl se je ignorovat, což mu redefinování *demokracie* značně usnadnilo. Otce jednoduše označil za politiky, kteří po sobě žádný teoretický odkaz nezanechali. Snadno tak mohl bránit jacksoniánské východisko, které tkvělo v přesvědčení, že společný úsudek vkusu, politiky a náboženství je nejvyšší autoritou na zemi a nejbližším možným přístupem k neomezenému rozhodování [tamtéž: 100]. Otcové samozřejmě prováděli politiku založenou na idejích a byť třeba nebyli originálními politickými teoretiky, bezskrupulózní oportunismus jim byl cizí, přičemž Bancroftova představa neomylného lidu jimi byla naprosto a výslovně odmítána [tamtéž]. Bancroftem započatá linie byla završena příchodem Turnera či Bearda, kteří si dovolili historickou tradici „obohatit“ o

explicitní odmítnutí politické filosofie otců zakladatelů – odmítnutí něčeho, co bylo do té doby jednoznačně implicitní americkému životu.¹⁸

Kristolův postoj k demokracii je silně federalistický. Když obhájí demokracii, obhájí ji z vysoce kritických pozic, máje přitom na mysli její kladné i záporné stránky. Lze říci, že chybná a v jeho době velmi přijímaná teze Al Smithe, že „*všechny nemoci demokracie lze vyléčit větší dávkou demokracie*“ [cit dle Kristol 1983: 107], ho vedla k tomu, že spíše zdůrazňoval stránky záporné.

18 Beard dokonce filadelfské shromáždění osočil ze zjištěně-oportunistické politiky. Jeho příslušníci měli vlastnit velké množství znehodnocených vládních obligací, profitovat tak z nově nastoleného řádu a Ústavu pojímat jako v *podstatě ekonomický dokument*. Beardova konstrukce je vyvracována z různých pozic: „*Podle důkazů, které Beard neměl k dispozici, neměla většina delegátů v sázce žádné závažné ekonomické zájmy. Mnoho předních nacionalistů včetně samotného „otce ústavy“ Jamese Madisona nemělo půdu na Západě ani státní dlužní úpisy. Naproti tomu někteří oponenti ústavy vlastnili balíky dlužních úpisů a obligací*“ [Tindall, Shi 2000: 132-133].

3 Zrození neokonzervatismu

Předtím než znovunavážeme na linii Kristolova života, bude nutné alespoň ve stručnosti načrtnout historicko-ideový kontext, který nám pomůže osvětlit podstatu neokonzervativního fenoménu. Podle Kristola americký konzervatismus ve druhé polovině dvacátého století prošel třemi stádii.¹⁹ Prvním byla obnova tradičního konzervatismu iniciovaná okruhem lidí kolem Williama F. Buckleyho a jeho *National Review*, jež roku 1964 vyústila prezidentskou nominací Barryho Goldwatera, které ovšem následoval volební debakl. To však mělo, dle Kristolových slov, překvapivý důsledek zesílení role tohoto proudu uvnitř Republikánské strany. „*Není to tak paradoxní, jak by se mohlo zdát. Nakonec obdobná porážka McGoverna v roce 1972 vedla k tomu, že jeho levicové křídlo amerického liberalismu upevnilo svoji pozici v Demokratické straně. Vnitrostraničká dynamika může být daleko důležitější než výsledek voleb, na něž je přirozeně zaměřena pozornost veřejnosti i sdělovacích prostředků*“ [Kristol 1995: 81]. V rychle po sobě jdoucí souslednosti následovaly další dvě fáze – neokonzervativní tlak bývalých příslušníků či sympatizantů Demokratické strany (který bude podrobněji popsán níže) byl doplněn religiózní reakcí vůči antikulturní revoluci Nové levice. Poslední ze zmíněných fází připisuje Kristol vůbec největší důležitost: „*Navzdory tomu, že sdělovací prostředky dodnes zobrazují religiózní konzervativce jako agresivní fanatiky, jejich motivace byla ve skutečnosti defenzivní. Šlo o reakci na populární antikulturu, na s ním související doktrinářský sekularismus Nejvyššího soudu. Na vládu (...), jež z veřejného vzdělání odstraňuje poslední zbytky morálky či religiozity. Došlo to tak daleko, že vláda podporuje všechny typy aktivit a programů, které urážejí tradiční morálku*“ [tamtéž: 81–82]. Přirozenou reakcí mělo být, že se náboženská tradice ještě více zatvrdila a zakořenila, především potom mezi evangelickými protestanty. Při uvažování nad střetem těchto dvou proti sobě stojících kultur Kristol vyvozuje, že dost možná „*kráčíme k hořkému a permanentnímu Kulturkampfu, který by mohl zvrátit konvenční přístup k tomu, co je a co není politické*“ [tamtéž: 82].²⁰

19 Podle některých zdrojů je v kontextu „konzervativní integrace“ klíčová role magazínu *National Review*, kde došlo ke smísení klasického liberalismu, tradicionalismu i antikomunismu [Meyer, Joch 2003: 203]. Co se týče vztahu neokonzervativců k tomuto periodiku, platí, že zatímco někteří do něj po čase začali přispívat, u jiných nadále přetrvál spíše odmítavý postoj [Kristol 2011: 2810].

20 Viz podkapitola 3.3 – Neokonzervativní welfare state a kritika Great Society.

Pro tuto práci je však nejdůležitější fenomén neokonzervatismu, tedy impulsu, který obecně vzato spočíval v odchodu některých umírněnějších demokratů do Republikánské strany. Na otázku, jaký byl jeho charakter, lépe odpovíme, ozřejmíme-li etymologický základ pojmu. Kdo a kdy s termínem přišel jako první, není zřejmé. S jistotou lze původ slova vysledovat v první polovině sedmdesátých let, kdy začalo být hojně skloňováno Michaelem Harringtonem a jeho lidmi z okruhu časopisu *Dissent*. Někteří, včetně Kristola, původní autorství připisují právě jemu [Gerson 1996: 6; Goldberg 2003; Kristol 1979: 51; Kristol 1983: ix], jiní tvrdí opak [Podhoretz 1996: 20].²¹ Harrington sice nepopírá, že by byl termínu užíval, k jeho autorství se ovšem nehlásí [Harrington, Radosh 1989: 65]. Z jeho tehdejších článků je každopádně patrné, že původní smysl slova tkvěl v negativních konotacích; byl používán za účelem dehonestovat bývalé příslušníky liberalismu, kteří se mu měli posunutím „doprava“ odcizit [Harrington 1973: 435–463]. Osten této nálepky měl být v načasování, z konzervatismu totiž osočovala danou skupinu „*pět nebo deset minut předtím než si to byla s to připustit*“ [Kinsley 2005: B07]. Neokonzervativní „ocejchování“ mělo prozaický účel. Aby nebyla poškozena jejich politická kredibilita, sociální demokraté si museli nad svými bývalými kolegy či soupeřícími umýt ruce. Navíc si je nutné uvědomit, že v jistých, zvláště pak newyorských kruzích konzervatismus vzbuzoval a dodnes vzbuzuje apriorní odpor či pohrdání [srov. Lipset 2003: 203, Kristol 1999: 37–38].²² Pojem neokonzervatismu měl veřejnosti ozřejmit, že jím označovaní intelektuálové jsou v podstatě ideově spřízněni s konzervatismem, pouze si to z alibistických důvodů nechtějí přiznat: „*Levicové části politického spektra, zvláště pak militantním studentům nové levice, která sociálním demokratům typu Harringtona a Irvinga Howea vytýkala nedostatek radikalismu, se tak oznamovalo, že Harringtona, Howea a jejich spojence nelze házet do jednoho pytle s pravicovými sociálnědemokratickými „jestřábami“ a dalšími levicovými skupinami, které podporují vietnamské dobrodružství americké armády*“ [Lipset 2003: 203]. Mezi takto „dehonestovanou“ skupinu patřili různí příslušníci Demokratické strany (např. Henry

21 Norman Podhoretz tvrdí, že tohoto termínu užil již v roce 1963 při napadení Lippmanna, Rossitera a jiných, když je obvinil, že „*ohromně přeceňují špatné lidské tendence a nesmírně podceňují možnosti politického a společenského uspořádání*“ [Podhoretz 2006: 20].

22 Dobrým, i když do jisté míry zkarikovaným odrazem této reality mohou být filmy prominentního newyorského režiséra Woodyho Allena, viz např. *Everyone Says I Love You* (1996) či *Whatever Works* (2009).

Jackson, Pat Moynihan), ale i odborů (George Meany) či Amerických sociálních demokratů Sidneyho Hooka [Lipset 2003: 204]. Americká pravice vynaložila značné úsilí, aby z tohoto *neokonzervativního* potenciálu vytěžila maximum a demokratické „odpadlíky“ nadobro přetáhla na svoji stranu. V roce 1969 Richard Nixon jmenoval několik neokonzervativců svými poradci,²³ dva roky poté William F. Buckley Jr., zakladatel pravicového magazínu *National Review*, ve svém úvodníku přijal neokonzervativce „s otevřenou náručí“ [Buckley 1971: 249]. Hromadný přesun však měl přijít až o deset let později, když frustrováni zahraniční i sociální politikou Carterovy administrativy hromadně přejdou na stranu Ronalda Reagana [Lipset 2003: 205].

Povaha geneze pojmu vypovídá o tom, že neokonzervatismus není hnutím v pravém slova smyslu, nýbrž pohou *nálepkou* udělenou *ex post*, kterou si daná skupina s větší či menší mírou dobrovolnosti přisvojila.²⁴ Tato skutečnost implikuje jisté nesnáze při jeho definování – skupina takto označovaná má dosti omezenou „společnou základnu“ a přívlastek neokonzervatismu se tak stává poměrně vágním. Spokojme se tedy s konstatováním, že neokonzervatismus je označením pro skupinu osob, které v průběhu 70. a 80. let z původně levicových pozic konvertovali k pravici s tím, že s původními konzervativci sdíleli především silný antikomunismus a odpor k nastupující kontrakultuře, ačkoliv v mnohých z nich nadále rezonoval sociálnědemokratický étos [srov. tamtéž: 204].²⁵

3.1 The Public Interest

V kontextu vzestupu nové levice i nárůstu sociálního státu prostřednictvím Johnsonovy Great Society rostla Kristolova nespokojenost s veřejným diskursem i politikou vůbec. Příčiny skutečnosti, že drtivá většina tehdejších novinářů i veřejných komentátorů byla „nalevo“, neviděl v žádných mediokratických konspiracích, ale v prozaickém faktu, že se tato „nová třída“ rekrutuje z levicového prostředí a podléhá jí sociální determinaci zůstává na levici i nadále. „*Není to tak, že by nová třída ‚ovládala‘ média, oni jsou*

23 P. Moynihan byl jmenován poradcem pro oblast vnitřní politiky, H. Jacksonovi bylo nabídnuto křeslo ministra obrany [Lipset 2003: 204].

24 Řada osobností, která bývá k neokonzervatismu přiřazována, takové označení explicitně odmítá [Kirk 1988: 2].

25 Daniel Bell sám sebe charakterizoval slovy: „*Jsem socialistou na poli ekonomie, liberálem v politice a konzervativcem v oblasti kultury*“ [cit dle Hoder 2006: 181].

médii“ [Kristol 1978: 26]. Velmi si přál tuto hegemonii, podobně jako předtím s *Encounterem*, jistým způsobem vyvážit. To mu, společně s Danielem Bellem, vniklo myšlenku založení časopisu, který by, na rozdíl od *Encounteru*, pojednával v rámci amerických reálií o výlučně vnitropolitických tématech sociálního, kulturního a ekonomického charakteru. Záměrem bylo nabídnout takový sociální stát, který nebude mařit podnikatelského ducha a který nebude v protikladu s hájením univerzálních ctností [Kristol 2006: 15]. V roce 1965 tak s výpomocí Sidneyho Hooka, který jim zprostředkuje jistého mecenáše, začnou vydávat čtvrtletník *The Public Interest*, jenž bude hlavní náplní Kristolovy pracovní činnosti až do osmdesátých let. Nutno podotknout, že v době založení časopisu stále ještě vycházel z umírněně levicových pozic; jeho vývoj poměrně věrně kopíruje evoluci neokonzervativního „hnutí“ a prvních sedm let tak *The Public Interest* mohl být považován za „mírně liberální“ [Kristol 2011: 6608].²⁶ V roce 1972 však přijde jistý zlom. Irving Kristol totiž v prezidentské volbě otevřeně podpořil Richarda Nixona proti Georgi McGovernovi, čímž silně popudil značnou část newyorských intelektuálů. Právě tímto aktem zavedl příčinu tomu, že si vyslouží tu čest být Michaelem Harringtonem označen za neokonzervativce. Kristol, natruc všem svým odpůrcům, nálepku přijal, v čemž ho po čase následovali i někteří z jeho kolegů [tamtéž: 6617].

V aspektu ekonomických otázek, tedy ústředního tématu *The Public Interest* je neokonzervatismus snad nejméně koherentní. Je pravda, že neokonzervativci sdílejí společné východisko – všichni jeho příslušníci se řadí k bývalým stoupencům levice a všichni také dříve či později prodělali svůj „kulturněkonzervativní obrat“. Zatímco však jedna část „hnutí“ své původně socialistické smýšlení „zreformovala“ nanejvýš do sociálnědemokratických pozic, což je případ kupříkladu Daniela Bella [Kristol 1983: 76], druhá začala za kapitalismus z různých pozic orodovat – například Peter Berger (*The Capitalist Revolution; The Capitalist Spirit: Toward a Religious Ethic of Wealth Creation*), Michael Novak (*The Spirit of Democratic Capitalism*) a konečně Irving Kristol (*Two Cheers for Capitalism*). Leitmotivem Kristolových ekonomických esejů, v čemž si koneckonců nezádaly s ostatními, bylo výrazné akcentování morality, a tedy i kritika morálního vakua na obou koncích politického spektra. V zásadě lze proto

26 Většina redaktorů byla stále registrovanými Demokraty, Pat Moynihan působil v Kennedyho i Johnsonově administrativě a sám Kristol byl v roce 1968 členem volebního štábu Huberta Humphreyho [Kristol 2011: 6608].

Kristolovo kritické ukotvení definovat jeho souběžným vymezením se vůči dvěma ideologickým protipólům. Na straně jedné šlo o vymezení vůči Nové levici, ale i sociální agendě Lyndona B. Johnsona, čili Great Society. Na druhou stranu se nikdy neopomenul vymežit vůči libertariánskému laissez-faire. Nová levice ho vyprovokovala k tomu, aby se s kapitalismem smířil a začal ho veřejně obhajovat, libertarianismus zase k tomu, aby onu obhajobu pojal střízlivě, majíce na zřeteli jeho jisté existující „limity“ či „vnitřní rozpory“ [Kristol 2011: 3145].

3.2 Kritika libertarianismu

Měl to být mimo jiné Kristolův sociální původ, který determinoval jeho pozdější postoje a sentimenty. Pocházel z relativně chudých poměrů – narozen roku 1920 svá pubertální léta strávil v židovsky ortodoxním prostředí Brooklynu a Velkou hospodářskou krizi tak zažil na vlastní kůži. Franklin D. Roosevelt si získal jeho sympatie a nikdy je úplně neztratil; Kristol nikdy docela nepřijal polemiku s New Dealem, která byla charakteristickým znakem amerického konzervatismu ztělesňovaným Republikánskou stranou ve třicátých a čtyřicátých letech [Kristol 1995: 82]. „*Jako dítě krize jsem byl dopalován událostmi kolem mě – zavřené továrny, nevyužití zdroje, ohromná nezaměstnanost... Nemohl jsem brát vážně domněle slepou víru ve svobodné podnikání ...*“ [tamtéž]. Proto považoval za nutné s co největším a často opakovaným důrazem odmítat „vulgárně svévolný“ ekonomický liberalismus.

Když Barry Goldwater, Reaganův konzervativní předchůdce a neúspěšný kandidát na prezidenta, přednese v roce 1964 svůj památný projev, ve kterém parafrází Cicera řekne, že „*extremismus při obhajobě svobody není hříchem a umírněnost při naplňování spravedlnosti není ctností*“ [Goldwater 2009], Kristol nad tím vyjádří nelibost: „*Extremismus při obraně svobody – ctnosti, či čehokoli – je vždy hříchem, neboť extrémismu je pouhým ekvivalentem fanatismu, který je hříchem z definice*“ [Kristol 1978: 41]. I později si dává záležet, aby se vůči libertarianismu důsledně vymežil. „*Neokonzervativci, přes respektování trhu a ekonomických mechanismů, nejsou libertariáni ve smyslu Milтона Friedmana a F. A. Hayeka. Konzervativní sociální stát – což bylo jednou označeno za stát sociálního pojištění – je perfektně konzistentní s neokonzervativní perspektivou*“ [Kristol 1983: 76-77]. Zde se ke slovu dostává výše zmíněný prorooseveltovský sentiment a Kristol se patrně jeho působením, i

když jistě ne vědomě, na Hayekovi dopouští stejného hříchu, jehož byl sám tak často obětí.²⁷ Řeč je o ideologickém nálepkování a nemístném překrucování původních myšlenek. Především nutno zdůraznit, že Hayek nebyl libertariánem, a ať už tento dosti vágní pojem chápeme jakkoli, jisté je, že on sám ho z dobrých důvodů explicitně odmítal. Nejde o malicherné slovíčkaření – absence „morální základny“, což je klíčový aspekt libertarianismu, který Kristol kritizuje, je Hayekovi bytostně cizí. Na jeho „obranu“ lze podotknout, že se s *Cestou do otroctví* nikdy důkladně neseznámil: „*i když jsem dospěl k obdivu vůči jeho pozdějším pracím o politické filosofii a intelektuálních dějinách, nečetl jsem ji dosud. Nikdy jsem totiž ani na vteřinu nevěřil, že by se americký národ dal svést či přinutit, aby po takové cestě krácel. Domníval jsem se, že onen antietatismus je jistým druhem politické hysterie, a jeho reakci na New Deal jsem pociťoval jako extrémní. Proto jsem National Review jako politický časopis nebral vážně*“ [Kristol 1995: 83]. Hayeka takto dává do jedné škatulky a nechává splynout s Miltonem Friedmanem či dokonce celým konzervativně popularizačním okruhem redakce časopisu William F. Buckleyho Jr.

Nutno podotknout, že tato antipatie byla opětována a že je to právě ekonomický aspekt neokonzervatismu, který se stal terčem konzervativní, respektive paleokonzervativní kritiky zprava: „*Skoro všichni (neokonzervativci) kdysi prosazovali liberalismus v duchu ‚všeobjímající společnosti‘, dnes podporují sociální stát a silnou vládu. Hájí občanská práva a afirmativní akci, ač zavádění kvót odmítají. Podporují přidělování zahraniční pomoci, především státu Izrael. Podporují zvýšení imigračních kvót a někteří z nich dokonce požadují otevření hranic. Mnozí chovají hluboce*

27 Pro obsírnější objasnění faktické neopodstatněnosti takové generalizace v této práci není prostoru, považuji však za nutné alespoň ve stručnosti zdůraznit jisté prvky Hayekova politického myšlení, které jsou, bohužel nejen Kristolem, tak často opomíjeny [srov. Kristol 2011: 3657]. Už v době amerického vydání svého nejproslulejšího, byť jistě ne nejvýznamnějšího díla, *Cesty do otroctví*, se Hayek musel potýkat s obrovským nepochopením. Takto byl nucen odpovědět svým kritikům při jisté radiové disputaci a stejně by dost možná odpověděl i Kristolovi: „... *co říkáte, vůbec neotřásko mým postojem. Vy totiž neustále probíráte starý spor – jestli má stát něco dělat, nebo jestli nemá dělat nic. Cílem mé knihy bylo dosadit na místo této starší, hloupé a vágní myšlenky nové rozlišení. Uvědomil jsem si, že některé druhy činnosti státu jsou nesmírně nebezpečné. Mou snahou proto bylo pouze rozlišit mezi legitimní a nelegitimní činností. Pokusil jsem se to vyjádřit tak, že dokud vláda plánuje ve prospěch volné soutěže a nebo vstupuje do hry ve věcech, které konkurence sama nemůže v žádném případě zvládnout, pak je všechno v pořádku, ale domnívám se, že všechny ostatní formy vládní činnosti jsou vysoce nebezpečné*“ [Hayek 2002: 131]. Dostatečně výmluvné jsou i jistě pasáže v knize samotné: „*Neměli bychom si ovšem plést odpor k tomuto druhu plánování s dogmatickým postojem ‚laissez faire‘. Liberalismus prosazuje co nejlepší využití sil konkurence jakožto prostředku koordinace lidského úsilí, a nikoli aby věci prostě zůstaly tak, jak jsou. ... Nepopírá ani to, že tam, kde podmínky nezbytné pro účinné působení konkurence vytvořit nelze, se musíme uchýlit k jiným způsobům řízení ekonomické činnosti*“ [Hayek 2004: 48].

*zakořeněné nepřátelství ke ‚staré pravici‘ a jekémukoli projevu zahraniční politiky, která by se řídila heslem America first. Americké bohatství chtějí použít k vybudování ‚globální demokracie‘ za hranicemi Spojených států a propagaci takzvaných demokratických hodnot na státních školách. Proti Jimmymu Carterovi sice podpořili Ronalda Reagana, avšak za skutečné hrdiny považují Woodrowa Wilsona a Franklina D. Roosevelta, globalisty a architekty mamutího moderního státu“ [Buchanan, cit dle Lipset 2003: 207-208]. Tento Buchananem kritizovaný prorooseveltovský sentiment byl ve Spojených státech vůbec obecně velmi rozšířený a intuitivně obhajovaný.²⁸ Není bez zajímavosti, že byl v jistém smyslu vlastní i Ronaldu Reaganovi, který byl Buchananovy kritiky ušetřen. Nikdy na F. D. Roosevelta, alespoň retoricky, zcela nezanevřel – když v roce 1962 s definitivní platností přešel k Republikánům, řekl: „*Já Demokratickou stranu neopustil. Strana opustila mě*“ [cit dle Hayward 2009: 635]. Proto Norman Podhoretz považuje Reagana za jednoho z prvních neokonzervativců [Podhoretz 1996: 24].*

3.3 Neokonzervativní welfare state a kritika Great Society

„Neokonzervatismus vůči myšlence sociálního státu neprojevuje sebemenší znak nepřátelství (...) V zásadě schvaluje takové sociální reformy, které jednotlivci v rámci naší dynamizované a urbanizované společnosti zajistí potřebné zabezpečení a klidný život, klade však důraz na minimalizování zásahů byrokracie do záležitostí jednotlivců ... stručně řečeno, neokonzervatismus akceptuje stát sociální, odmítá však stát paternalistický“ [Kristol 1976: 17]. Zde je třeba pečlivěji vyložit pojem „sociálního státu“. Jedna z mnoha výjimečností Spojených států totiž vynikne, věnujeme-li pozornost kontextuálnímu zasazení pojmu welfare state. Distinkce mezi americkým a evropským sociálním státem je patrná z řady prací (nejen) neokonzervativních autorů, kteří se, jakkoli pozitivně přijímají Rooseveltovu politiku New Deal, k sociálněplánovačským projektům evropských „kolegů“ stavějí skepticky. James Q. Wilson vidí odlišný charakter amerického liberalismu v tom, že sice byl produktem New Dealu, ale navazoval přitom na raně progresivistické hnutí. Proto si nikdy nemohl přisvojit myšlenku znárodnění velkého průmyslu – pokud snad, pak zcela výjimečně,

28 Až nekriticky obdivně Rooseveltovu dějinnou úlohu hodnotí S. M. Lipset, další osoba úzce spjatá s neokonzervatismem. [Lipset 2003: 95].

potom ovšem bez hlubšího dogmatického lpění na velkém přerozdělování příjmů. Takto vytvořený welfare state byl v porovnání s těmi evropskými mnohem střízlivější – byl prost štedrých podpor v nezaměstnanosti, neposkytoval dětské přídavky, státem podporovaná lékařská pomoc se omezovala na válečné veterány, staré či velmi chudé lidi [Wilson 1995]. Právě s vědomím tohoto diametrálního rozdílu je třeba chápat Kristolovu obhajobu sociálního státu. Spolu s ostatními neokonzervativci ostře kritizoval evropskou politiku zaopatřovacích států [Hoder 2006: 194]. Evropský model pro něj byl proto mementem zhoubných sociálních účinků, kterým je třeba předejít, což ale neimplikovalo apriorní odmítnutí centrálně řízené sociální politiky.

Kořeny událostí šedesátých let lze podle Kristola paradoxně identifikovat v evangelicky reformní tradici. Této tradici, které je vlastní reformní entuziasmus, se všichni Američané, ať už vědomě či nevědomě, upisují. Reformní entuziasmus sice dává americké politice morální dimenzi a sílu, která na demokraticko-republikánské zřízení působí blahodárně, problém je však v tom, že od morálky lze velmi snadno sklouznout k moralizování – od upřímné starosti o to, co je správné, lze snadno sklouznout k zanícenému pocitu morální nadřazenosti. Právě pocit morální nadřazenosti se měl stát ústředním znakem prominentů Nové levice, kteří se vehementně snaží zreformovat sociální svět, který není v souladu s jejich ideologickými přesvědčeními. Doplácejí tak na to, podobně jako v minulosti protialkoholické hnutí, že povolili svému moralistickému entuziasmu, aby přemohl obezřetnost jejich úsudku [Kristol 1978: 41].

Kristol s nelibostí sledoval jak se v souvislosti s narůstající Johnsonovou agendou do veřejného sektoru infiltruje „nová třída“ socialisticky orientovaných profesionálů, jež „seskládá z vědců, právníků, urbanistů, sociálních pracovníků, pedagogů, kriminalistů, sociologů, lékařů... značného počtu, kteří přirozeně, sledující vlastní zájem, inklinují k podpoře dalšího rozšiřování veřejného sektoru na úkor soukromého“ [tamtéž: 14]. Jejich odpor k obchodu je iracionálně předpojatý, a proto nepřátelský. Se znepokojením však sledoval i nárůst mamutích organizací „soukromého“ charakteru. „Kapitalistická ekonomie a kapitalistická společnost se vlivem svého růstu transformovaly v něco zcela odlišného od systému uvažovaného Adamem Smithem“ [tamtéž: xii]. Toho všeho příčinou je postindustriální společnost, to jest společnost s velkým deficitem morality – vidíme tak, že Kristolova kritika libertarianismu i Nové levice má v podstatě stejný základ. „Politická kreativita 20. století vyčerpala sebe samu při provádění chimér, ať už pravice nebo levice“ [tamtéž: xiv].

3.4 Morální východiska kapitalismu

Kristolovo pojetí distributivní či sociální spravedlnosti vychází z chápání kapitalismu jakožto sociálního řádu, který nepředpokládá, že by společnost (což je pouze eufemistické označení pro vládu) měla či mohla předepisovat „spravedlivou“ distribuci příjmů. „*Shledávám ironickým, že taková koncepce sociální spravedlnosti může být považována za ‚liberální‘. Ať už je jí vlastní lpění na čemkoli, svoboda to rozhodně není*“ [Kristol 1978: 179]. Je tedy zřejmé, že rovnost je zde v přímém protikladu se svobodou a že se s ní, v linii s tradicí Tocquevilla či Lorda Actona, vylučuje, obdobně jako se vylučuje sociální jistota se svobodou u Reinholda Niebuha [Talmon 1998: 237].

To však neznamená, že by byl kapitalismus sám o sobě zaměnitelný s občanskou či politickou svobodou, jak se podle Kristola někteří obhájci volného trhu snaží naznačit. „*Viděli jsme režimy, které umožňují značnou míru svobody v hospodářské oblasti, zatímco ji potlačují ve sférách politických či kulturních. Na druhou stranu, i když kapitalismus nemusí být dostačující podmínkou pro liberální společnost, je bezesporu jeho nezbytnou podmínkou*“ [Kristol 1978: xi]. Zde se dostáváme k výše uzávorkovaným „limitům“ a „vnitřním rozporům“ kapitalismu. Ty jsou tradičně uvažovány v rámci kritiky modernity, kterou lze chápat jako výsostně strausiánský motiv. Modernita plodí sekularizovanou a „liberální“ společnost, což jsou přívlastky, se kterými se pojí vnitřní nesoudržnost, úpadek a odtržení od kořenů. Na co podle Kristola zanícení obhájci „volného trhu“ tak často zapomínají, je to, že původně buržoazně-liberálnímu étosu, z něhož je tradice kapitalismu odvozována, byla implicitní jakási morální základna. Jinými slovy – pokud chceme pochopit princip fungování „rozšířeného řádu informací“, to jest kapitalismu, je třeba brát v úvahu nejen *Bohatství národů*, ale i *Teorii mravních citů*. „Das Adam Smith Problem“, řešící údajný rozpor těchto dvou děl, je v tomto ohledu pseudoproblémem – nejen že si neodporují, ale jsou od sebe přímo neoddělitelná.

Výše zmíněná střízlivá koncepce sociální spravedlnosti předpokládá propojení buržoazního étosu s étosem protestantským či puritánským. Předpokládá konexi mezi osobní zásluhou odvozenou z ctností čestnosti, střízlivosti, pečlivosti či šetrnosti na straně jedné a světským úspěchem na straně druhé. Tato filozoficky a nábožensky chápaná sociální spravedlnost není totožná s jejím „světským či pozitivním pojetím“,

jak ho formulovali Bernard Mandeville či David Hume, když postulovali nezbytnost nerovnosti jako předpokladu podmiňujícího vznik volného trhu [Kristol 1973a: 11].

Kristol s nimi nepolemizoval v principu, s typickým straussiánstvím však vyjadřoval skepsi nad tím, že by takovýto světský, proto *ex post* formulovaný, princip mohl kapitalismu zajistit širší legitimitu. Podle něj je vnitřní povahou přirozenosti, že obyčejní lidé budou vždy požadovat metafyzičtější ospravedlnění ekonomické či sociální nerovnosti. Pokud se jim ho nedostane, vyvstává riziko, že náhradu nenaleznou nikde jinde než v jednoduchém egalitářství. Právě to je zhoubou a vnitřním rozporem dnešního kapitalismu, který čím více přetrhává vazby s původní protestantskou etikou, tím více ztrácí svoji legitimitu a tím více stimuluje růst sil, které ho rozkládají. Buržoazní společnost tak žije pod nahromaděným morálním kapitálem tradičního náboženství a tradiční morální filozofie – v okamžiku, kdy bude tento kapitál vyčerpán, buržoazní společnost bude stěží hledat legitimitu. „*Myslím, že je stále více nade všeí pochybnost zřejmé, že náboženství a morální filozofie s ním spojená je pro politické záležitosti mnohem důležitější, než si byla filozofie liberálního individualismu s to připustit*“ [tamtéž: 12]. Chybné stanovisko těchto obhájců svobody tkví především v jejich naivním nahlížení na lidskou přirozenost, tak odlišném od Otců zakladatelů. „*Sekularizovaná ‚libertariánská‘ tradice kapitalismu – na hony vzdálená té protestantsko-buržoazní – trpí svojí omezenou obrazotvorností, co se hříchu týče*“ [tamtéž: 14]. Tito libertariáni si ve svém jalovém lpění na čisté „svobodě“ neuvědomují, že obhajují neobhajitelné a že nezamýšlenými důsledky jejich snah je paradoxně právě ztráta toho, čeho si považují ze všeho nejvíce – ztráta osobní svobody. Krucióální v tomto ohledu je smutný fakt, že liberální kapitalismus dnešní doby buď vnitrosociální nihilismus vůbec nevidí, nebo ho chápe „*nikoli jako nepřítel, ale spíše jako skvělou obchodní příležitost*“ [tamtéž: 12].

Kapitalismus chápe jako něco inherentně antiutopického, což má být příčinou řady na něj vedených útoků. Kapitalismus je obviňován z toho, že pro lidstvo nevytváří utopie, v kterých by mohlo spočinout, a hlavně z toho, že se o to vůbec nesnaží [Kristol 1978: ix]. Ze stejných důvodů, z jakých je kritiky takto haněn, je Kristolem vyzdvihován. S tím rezonuje jím tolik zdůrazňovaný znak neokonzervatismu, a sice silný antiromantismus v podstatě i v povaze, když „*politický romantismus považuje za mor naší doby*“ [Kristol 1983: 76]. Neokonzervatismus tak považuje za „*spíše rabínský než prorocký*“ [tamtéž]. Právě proto se hrozil v moderní politické představivosti tak

zakořeněného a zhoubného zlovyku „hledění k světlejším zítřkům“, které dané socioekonomicko-politické uspořádání posuzuje uměle postulovanou utopickou normou. Fatální potom je, že „morální upjatost vůči těmto ideálům se snoubí s morální lhostejností vůči prostředkům, skrze které má být těchto ideálů dosaženo“ [Kristol 1978: x]. V kontrastu s tím kapitalistické uspořádání vychází z realistického předpokladu, že svět je plný lidí rozličných zájmů a vášní a že „to nejlepší, v co můžeme rozumně doufat, je společnost občanské svornosti, nikoli společenství vzájemné lásky“ [tamtéž].

4 Soumrak neokonzervatismu

Na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let vrcholil „neokonzervativní přechod“ a *neoconi* se už nadobro zabydleli v republikánském soukolí. Jakmile začal sovětský režim vykazovat známky rozpadu, začalo být zřejmé, že formát *Public Interestu*, který se téměř výlučně věnoval domácím tématům, nemůže postačovat. Jako v minulosti už mnohokrát, Kristol opět došel k závěru, že zde existuje nezaplňený prostor pro médium, které by tentokrát mělo reflektovat poststudnoválečnou politiku. I nyní tedy založil, tentokrát s Owenem Harriesem, časopis s platformou, jejíž linie by se vtěsnila „*mezi wilsonianisticko-internacionalistický utopismus a ryze americký pragmatismus*“ [Kristol 1999: 38]. Roku 1985 tak vyšlo první číslo magazínu *The National Interest*.

4.1 Pojetí zahraniční politiky

Irving Kristol se, vycházejíce ze svého silného antikomunismu, skepticky staví hodnotovému relativismu, ale i k wilsonianismu, jehož odkaz podle něj zanechal přinejlepším debatující, spíše však korupcí prolezlé mezinárodní organizace [Kristol 2011: 4282]. V tomto ohledu rovněž kritizoval idealistického Jamese Cartera pro jeho rozšířené pojetí lidských práv, které zahrnovalo i „práva“ sociální a ekonomická, především ale proto, že toto pojetí aplikoval i na zahraničněpolitickou agendu, místo aby se soustředil na ta základní, nezadatelná, jejichž absence v sovětském bloku byla skutečným zdrojem nesvobody [tamtéž: 4308]. Skepticismus k wilsonianismu rezonoval v Kristolově zdrženlivém postoji k mezinárodním organizacím různého druhu. Nešlo však o skepticismus apriorního charakteru. Volal po silnější NATO a jednoznačně spatřoval přínos v mezinárodní kooperaci, avšak lamentoval nad tím, že náplň organizací jako NATO či OSN spočívá spíše než v konstruktivní spolupráci v silném antiamerikanismu [tamtéž: 6670]. Alibistická pasivita některých mu vadila už proto, že „*pro Spojené státy, které v Koreji a ve Vietnamu ztratily sto tisíc vojáků, studená válka nebyla zase tolik studenou*“ [Kristol 1999: 33]. V tomto smyslu západním partnerům směřoval zřetelný apel: „*Zpráva pro západní Evropu je jasná: il faut choisir. Pokud budou zahraniční americké operace redukovány na unilaterální, musí se počítat s tím, že vyvolají unilaterální reakce. NATO, které je středobodem zahraniční politiky, by se tak stalo pouho vzpomínkou*“ [Kristol 1983: 246].

Pokud se dnes hovoří o neokonzervatismu, zpravidla se tím míní neokonzervatismus druhé generace. Ten lze v zásadě vztáhnout ke dvěma prvkům své politiky – jednak požaduje aktivní přítomnost Spojených států ve světě, jednak chce touto aktivní rolí přispět k šíření demokracie, třebas i násilnou formou [Joch 2006]. Je nutné zdůraznit, že, jakkoli by se jistě shodl s prvním, druhý bod má s myšlením Irvinga Kristola pramálo společného. Kristol byl skeptický vůči každé formě idealismu, dobře si byl vědom problematičnosti či vnitřních problémů demokracie a v textu ani podtextu jeho prací, se tak „jakobínského exportu demokracie“ nedohledáte. V této práci pro obšírnější analýzu „nového“ neokonzervatismu není prostoru, spokojme se se tak s konstatováním, že Kristola od něj dělila více než jedna generace a že s celou řadou iniciativ svých následovníků (či přímo potomků) nesouhlasil [srovnání Hoder 2009].

4.2 Neokonzervatismus a Leo Strauss

Leo Strauss bývá vedle Lva Davidoviče Trockého považován za praotce neokonzervatismu – za prvotní ideový podnět, jenž zavedl příčinu vzniku tohoto „hnutí“ a který ho tím či oním způsobem, přímo či nepřímo ovlivňoval i v následujících dekádách jeho existence. Jde o velmi problematické tvrzení, i když pomineme fakt, že – z důvodů, o kterých jsme hovořili výše – neokonzervatismus lze jen stěží pojímat jako vnitřně koherentní hnutí. Strauss, „*germánský superinteligentní filosof*“ [Kristol 1999: 6], vedle Kristola bezesporu ovlivnil i několik dalších neokonzervativců, respektive osobností, které bývají za neokonzervativce označovány. Ovlivnil je však v poněkud odlišném rozsahu a míře než nám bývá často předkládáno. Je proto třeba oddělit Straussův vliv na Irvinga Kristola od vlivu na neokonzervatismus jako takový, neřku-li na neokonzervatismus druhé generace.

Vliv, který měl Leo Strauss na Kristola, se projevil především v jeho kritice modernity, kontrakturní revoluce, ale i ve fundamentálním pojetí jeho myšlení. Nepřímo, leč neméně účinně, ovlivnil Leo Strauss i pár dalších neokonzervativců. Je však třeba zdůraznit, že v kontextu „hnutí“ šlo o dílčí a ojedinělé případy. Kupříkladu Alan Bloom – chicagský klasický filosof, Straussův dlouholetý student, stoupenec a následovník, vyučoval Paula Wolfowitz, pozdějšího tajemníka ministerstva obrany Reaganovy administrativy. K Harveyovi Mansfieldovi, jinému ze Straussových studentů, zase docházel William Kristol [Joch 2006]. Tyto vlivy je třeba zkoumat a

interpretovat s velikou obezřetností. Pokud je totiž Straussova filosofie vykládána s neopatrnou zkratkovitostí, snadno se může sklouznout k vulgárním aproximacím až zavádějícím mystifikacím.

Domnělé spojenectví je vyzdvihováno jak kritiky samotného Strausse, tak kritiky neokonzervatismu. Nutno podotknout, že tyto hlasy vycházejí především z neakademických kruhů, což jim ovšem nebrání v tom, aby ve větší míře deformovaly veřejný diskurs. Nejvyšší hlasitosti a nejzřetelnějších kontur kritika dostala během kauzy druhé války v Iráku. V kontextu této události nebyl snad „*žádný intelektuál tolik hanobený – ani v evropském mainstreamu, ani v amerických levicových médiích – jako Leo Strauss*“ [Weinstein 2004: 203]. Kupříkladu Lyndon LaRouche, labouristický politický aktivista a mnohonásobně neúspěšný kandidát na americký prezidentský úřad, který věří, že „*svět je ovládán židovskými bankéři pod záštitou Babylonského kultu nebo že Anglická královna je drogovou dealerkou*“ [Heer 2003: 11] označil Leo Strausse za zlého génia, stojícího v pozadí Republikánské strany, „*pozoruhodného svojí zvráceností, cestou vedoucí k filosofickému fašismu Friedricha Nietzscheho, Martina Heideggera, Karla Jasperse (...)*“ [LaRouche 2003]. Nejen těmito hlasy byl Leo Strauss charakterizován jako intelektuální hybná síla války. Přesněji řečeno, hybnou silou měla být Straussovi připisovaná filozofie vznešené lži, která se měla skrze straussiánce infiltrovat do nejvyšších míst Bushovy administrativy. Seriózní britský deník *The Daily Telegraph* s jistou dávkou ironie zvažuje možnost Straussova vlivu na tehdejšího ministerského předsedu Tonyho Blaira, když filozofa očastuje titulem „*champion of the noble lie*“ – šampiona „*myšlenky, která má za to, že ja prakticky nutnou povinností politiků lhát masám, protože pouze malá elita je intelektuálně uzpůsobena tomu znát pravdu*“ [Wakefield 2004: 28]. Podle deníku *The New York Times* stála v pozadí celého iráckého komplotu skupina Straussových intelektuálních dědiců [Atlas 2003]. Jak vidíme, Strauss je tak dáván do souvislosti s neokonzervatismem druhé generace, tedy fenoménem velmi odlišným od neokonzervatismu původního či neokonzervatismu Irvinga Kristola, navíc fenoménem, který se objevil takřka 30 let po filozofově smrti.

Abychom zjistili, zda je tato nám předkládaná spojitost oprávněná a zda lze Strausse vskutku pokládat za hlasatele vznešené lži v intencích, v jakých bývá interpretován, je třeba zevrubněji prozkoumat filozofovo původní dílo i práce jím zkoumané. Autorství zmíněné myšlenky je třeba připsat Platónovi, který ve své Ústavě

Sókratovými ústy postuluje předpoklad, že vznešená lež je za jistých předpokladů možná, ba přímo přípustná. „... *je-li lež vsutku bohům nepotřebná, lidem však užitečná jako jakýsi druh léku, patrně, že takovou věc jest odevzdati lékařům a neodborníci se jí nemají ani dotknouti. (...) Tedy správcům obce, ač jestliže vůbec komu, náleží mluvití nepravdu buď nepřátelům nebo občanům ve prospěch obce, kdežto z ostatních nikdo se nesmí chápati takového prostředku*“ [Platón 2003: 93]. Podle Strausse tím Sókrates vyvrací řadu falešných představ o spravedlnosti. Zásadou učení obsaženého v Ústavě je tak mimo jiné skutečnost, že spravedlnost bezpodmínečně nepodmiňuje říkat jen pravdu [Strauss 2007: 76]. Vznešená lež sestává ze dvou částí. První ponouká k zapomnění na náš skutečný, to jest přirozený původ. Občanům má být vnuknuta představa, že byli pěstováni v nitru své země, která je „*vydala, a proto jest nyní jejich povinnost starati se o zemi, ve které žijí, jako o svou matku a živitelku a hájiti ji, jestliže by někdo proti ní šel, a k ostatním občanům se chovati jako k bratrů, a synům země*“ [Platón 2003: 126]. Touto lží má být zastřen „*rozdíl mezi přirozeností a uměním a mezi přirozeností a zvykem*“ [Strauss 2007: 111]. Ratio této lži potom spočívá v nutnosti jisté petrifikace občanské sounáležitosti v rámci té které obce. Druhá část vznešené lži limituje bratrství stanovené v první části; vysvětluje a legitimizuje nerovnost bratrství. Tato nerovnost však zcela neimplikuje absolutní „*nepropustnost*“ tříd. Správcům bůh přikazuje, aby „*jestliže se stane, že jejich potomek by v sobě měl něco mědi nebo stříbra, aby se žádným způsobem nad ním nesmilovávali, nýbrž určili mu postavení příslušné jeho přirozenosti a sesadili jej mezi řemeslníky nebo rolníky, a jestliže se stane, že jestliže by se zase naopak z těchto narodil někdo s příměsí zlata nebo stříbra, aby takové počtili a povýšili ... poněvadž je věštba, že tehdy obec zahyne, až ji bude strážiti železný strážce nebo měděný*“ [Platón 2003: 127]. V tomto ohledu je tedy dle boha přirozený řád ctěn. Právě tato část vznešené lži má vojákům poskytovat „*požadovaný podnět pro poslušnost k vládcům a pro horlivou službu obci, a to dodáním božského stvrzení pro přirozenou hierarchii*“ [Strauss 2007: 111].

Je nejasné, nakolik jde o názor Straussovi vlastní a nakolik jde o prostou analýzu Platonova myšlení, o upřímnou a typicky straussovskou snahu proniknout do jeho mysli a splynout s ní v jedno. V každém případě z výše uvedených citací jasně vyplývají zřetelné limity filozofie vznešené lži. Ať už ji Strauss přijímal za vlastní, nebo ne, je nepřípustné, aby skrze ni bylo Straussovi, neřku-li samotnému Platónovi, vypalováno stigma čehosi, co snad mohlo samo o sobě legitimizovat chování jistých politických

špiček v souvislosti s válkou v Iráku. Máme totiž mnoho dobrých důvodů domnívat se, že by s ní Strauss nesouhlasil. Jak si všímá Kennet R. Weinstein, tam, kde řada neokonzervativců projevovala bezbřehý optimismus – kupříkladu v tom, že je možné změnou režimu Iráku zajistit demokracii –, tam by se dost pravděpodobně projevila Straussova skepse [Weinstein 2004: 206-207]. Leo Strauss, znaje zevrubně Aristotela, dobře věděl, že „režim“ není jediným a absolutním determinantem politiky – (znovu)zakladatel režimu je srovnáván se sochařem formujícím hmotu mající nesporné limity v podobách, kterých může nabýt. V práci *Obec a člověk* v tomto smyslu varuje před dezinterpretací Aristotelovy Politiky. Může se totiž jevit, že podle Aristotela má změna zřízení přetvářet obec v obec v zcela jiného charakteru. „*Není totiž zjevně lepší říci, že táž Francie, která byla nejdříve absolutní monarchií, se poté stala demokracií, než říkat, že demokratická Francie je jiná země než Francie monarchistická? Nebo, obecně řečeno, není lépe říci, že táž ‚matérie‘ postupně přijímá různé ‚formy‘, které jsou v porovnání s matérií ‚pouhými‘ formami?‘*“ [Strauss 2007: 54] Staví proti sobě straníky a patrioty; patrioti, narozdíl od straníků, považují obec za existující pouze tehdy, vychází-li ze zřízení, kterému ten který patriot dává přednost. Aristoteles však nestojí ani na jedné z těchto dvou stran. „*Říká, že změna zřízení je mnohem radikálnější, než připouštějí patrioti, avšak méně radikální, než tvrdí straničtí příznivci: se změnou zřízení obec nepřestává existovat, stává se však jinou obcí – v jistém ohledu, ovšem v tom nejdůležitějším; neboť se změnou zřízení se politické společenství začíná věnovat cíli, který se zásadně liší od cíle dřívějšího. ... jeho stanovisko není stanoviskem patriota ani běžného straníka, nýbrž stanoviskem přívržence dokonalosti. Neříká, že se změnou zřízení se obec v každém ohledu stává jinou obcí“* [tamtéž: 55].

Strauss byl postavou výsostně apolitickou, alespoň v tom smyslu, že se bránil jakékoli politické angažovanosti či politikaření a pokud kladl důraz na nějaký princip, byla jím občanská ctnost. Jak píše Max Boot, Strauss, znaje zla totalitarismu z první ruky „*nenavrhoval vládu hrstky vyvolených, kteří by měli zastírat své záměry. Silně věřil v americkou demokracii, která musí být bráněna dobře vzdělanou elitou, aby se jí nestal vlastní osud Výmarské republiky“* [Boot 2004: 51]. Jak jsme si ukázali v předcházejících kapitolách, o vlivu Strausse na Kristola a zprostředkovaně na první generaci neokonzervatismu nemůže být pochyb. Když Kristol kritizuje modernitu a v souvislosti s tím kontrakturní revoluci, často vychází právě ze Strausse. Kristol však

má pramálo společného s druhou generací neokonzervatismu, což platí i pro jejich zahraničně-politický náhled.

4.3 Vyhlášení zániku

V roce 1987 se spolu se svou manželkou přestěhuje do Washingtonu, kde začne působit v rámci konzervativního think tanku AEI. Dle Kristolových slov se přestěhovali ze dvou důvodů – mnoho jejich přátel je opustilo, ať už z důvodu odchodu do důchodu či smrti, a v důsledku svého konzervatismu se cítili stále více a více izolovanými. „*New York je městem jedné strany, kde se liberalismus sjednotil s Demokratickou stranou, čímž etabloval svoji ortodoxii. Konzervativci se zde omezují pouze na finanční komunitu a ani s ní to do budoucna nevypadá nejsvětěji. (...) Když se newyorský intelektuální a kulturní život stal ještě více provinčním a sterilním – čehož je dokladem to, co se děje s New York Times, které kdysi bývaly národními novinami – Washington mi nabídl větší působnost mému intelektuálnímu vyžití*“ [Kristol 1999: 38]. Jeho publikační činnost je do značné míry utlumena, i když občasně přispívá do *The Weekly Standard*, *The Public Interest* či *The Wall Street Journal*.

Kristol v této době už zcela zakotví v konzervativních vodách a nadobro se z něj stane „*skeptický Tory britského typu*“ [Joch 2006]. Fakt, že se nejen on, ale i další z jeho neokonzervativních soupeřů stanou neodělitelnou součástí republikánské strany, ho dovede k tomu, že v polovině devadesátých let vyhlásí zánik označení *neokonzervatismus* [Kristol 1999: 40]. Vystihl tím podstatu celého neokonzervatismu. Ten byl, jak jsme si ukázali, unikátním, časem ohraničeným fenoménem, který vyvěral ze specifických příčin. Nadneseně se proto dá říci, že se zhroutil spolu se Sovětským svazem.

Závěr

Na životu a díle Irvinga Kristola je vidět, nakolik je neokonzervatismus složitým a vnitřně nesourodým pojmem a nakolik je jeho obsah poplatný kontextu, v jakém je užíván. Je třeba mít na paměti, že jde o nálepku udělenou *ex post* a mít se na pozoru před dezinterpretacemi, které by nám mohla vědomě či nevědomě vsugerovat.

Práce přináší systematické shrnutí díla Irvinga Kristola v kontextu neokonzervativního i širěji angloamerického politického prostoru. Po linii jeho publikační činnosti byl zmapován vývoj jeho politického myšlení a na názorných ukázkách bylo demonstrováno, že velká část z toho, co bývá Kristolovi nebo neokonzervatismu přisuzováno, je spíše než odrazem reality odrazem vyumělkovaných konstrukcí.

Stanovované pojítko mezi trockismem a údajným jakobínstvím je nesmyslné, ať už ho vztáhneme na Kristola, nebo na neokonzervativce druhé generace. U neokonzervativců druhé generace nemá smysl proto, že s trockismem nemají a nikdy neměli nic společného, nikdy s ním nepřišli do styku a vlastně ani nemohli, u Kristola zase proto, že, už vzhledem ke svým skeptickým východiskům, nikdy žádný „vývoz demokracie“ nepodporoval. Jak jsme si navíc ukázali na příkladech Kristolových raných prací, jeho trockismus se projevoval spíše vyhraněným antistalinismem, který byl navíc obohacen o morální nadstavbu vyplývající z jeho religiozity. Na příkladu Leo Strausse jsme si ukázali, že oběťmi podobných dezinterpretací nemusí být pouze neokonzervativci, ale i lidé výsostně apolitičtí.

Definujeme-li neokonzervatismus jako syntézu antistalinismu, morality a levicového původu, pak můžeme Kristola mezi neokonzervativce směle zařadit. Přijmeme-li ale tezi Daniela Bella, který neokonzervatismus pojímá jako přijetí socialismu v otázkách ekonomických, liberalismu v otázkách politických a konzervatismu v otázkách kulturních [Hoder 2006: 87], pak musíme, s přihlédnutím k jeho pojetí ekonomie, konstatovat, že Kristol neokonzervativcem není a pokud někdy byl, tak pouze krátkou dobu. Přijmeme-li za svůj pojem neokonzervatismu s kterým operuje současný diskurs, čímž je neokonzervatismus druhé generace, pak je třeba konstatovat, že Irving Kristol žádným neokonzervativcem opět není a ani nikdy nebyl.

Vyhraněný antistalinismus, který si z trockistického mládí odnesl, nemá nic společného s „jakobínským“ vývozem demokracie, který praktikovala Bushova administrativa.

Neokonzervatismus je třeba chápat jako časově omezený fenomén, Když Irving Kristol tento pojem přijal za vlastní, vyjadřoval tím pouze jistou výhradu vůči „zabedněnosti“ konzervativního mainstreamu tehdejší doby. Nevymýšlel nové systémy, naopak se obracel do historie a moudrost čerpal z odkazu otců zakladatelů či starých filozofů. To, že termín neokonzervatismu později začal žít vlastním životem, není jeho vinou.

Použitá literatura a zdroje

Tištěné zdroje

- BABBIT, I. (1908). *Literature and the American college: Essays in defense of the humanity*. 1st ed. Boston: Houghton Mifflin.
- BARŠA, P. (2003). *Hodina impéria*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita.
- BOOT, M. (2004). Myths about neoconservatism. In STELZER, I. (ed.). *The Neocon Reader*. 1st ed. New York: Grove Press, s. 46-52.
- BRAND, C. A. (2003). The Voice of This Calling: The Enduring Legacy of T.S. Eliot. *Modern Age*. Vol. 45, no. 4, s. 357-365.
- BUCKLEY, Jr., W. F. (1971). Come On In, the Water's Fine. *National Review*. Vol. 17, no. 23, s. 249.
- DALLEK, R. (1999). *Ronald Reagan: The Politics of Symbolism*. 1st ed. Boston: First Harvard University Press.
- ELIOT, T. S. (1940). *The idea of a Christian society*. 1st ed. New York: Harcourt, Brace and Company.
- ELIOT, T. S. (2002). *Zpustlá země*. Vyd. 1. Praha: BB art.
- FULLER, J. (2000). *W. H. Auden: a commentary*. 1st ed. New Jersey: Princeton University Press.
- GERSON, M. (1996). *The neoconservative vision: from the Cold War to the culture wars*. 1st ed. London: Madison Books.
- HÁJEK, P. (2009). *Smrt ve středu*. Vyd. 1. Praha: Dokořán.
- HARRINGTON, M. (1973). The Welfare State and Its Neoconservative Critics. *Disent*. Vol. 56, no 4, s. 435-463.
- HARRINGTON, M.; RADOSH, R. (1989). An Exchange. *Partisan Review*. Vol. 56, no. 1, s. 65.
- HAYEK, F. A. (2002). *Autobiografické rozhovory*. Vyd. 1. Praha: Barrister & Principal.
- HAYEK, F. A. (2004). *Cesta do otroctví*. Vyd. 1. Praha: Barrister & Principal.
- HAYWARD, S. F. (2009). *The Age of Reagan: The Conservative Counterrevolution: 1980–1989*. 1st ed. New York: Crown Forum.
- HEER, J. The Philosopher: The late Leo Strauss has emerged as the thinker of the moment in Washington, but his ideas remain mysterious. Was he an ardent

- opponent of tyranny, or an apologist for the abuse of power?. *Boston Globe Ideas*. 11. 5. 2003, s. 11.
- HODER, L. (2006). První generace amerických neokonzervativců: mezi konzervativci a liberály. *Politologický časopis*. Vol. 13, č. 2, s. 181-199.
- JOHNSON, P. (1991). *Dějiny dvacátého století*. 1. vyd. Praha: Rozmluvy.
- JUDIS, J. B. (1995). Trotskyism to anachronism. *Foreign Affairs*. Vol. 74, no. 4, s. 123-129.
- KINSLEY, Michael. The Neocons' Unabashed Reversal. *The Washington Post*. 17. 4. 2005, roč. 125, s. B07.
- KIRK, R. (1988). The Neoconservatives: An Endangered Species. *The Heritage Lectures*. No. 178, s. 1-10.
- KIRK, R. (2000). *Konzervativní smýšlení*. 1. vyd. Praha: Občanský institut.
- KRISTOL, I. (1946). Adam and I. *Commentary*. Vol. 2, November, s. 498.
- KRISTOL, I. (1952). "Civil Liberties," 1952—A Study in Confusion: Do We Defend Our Rights by Protecting Communists? *Commentary*. Vol. 8, March, s. 229.
- KRISTOL, I. (1972). *On the Democratic Idea in America*. 1st ed. New York: Harper.
- KRISTOL, I. (1973a). Capitalism, Socialism, and Nihilism. *The Public Interest*. Vol. 9, č. 31, s. 3-16.
- KRISTOL, I. (1973b). *The American revolution as a successful revolution*. 1st ed. Washington, D.C.: American Enterprise Institute.
- KRISTOL, I. (1976). What is neoconservative. *Newsweek*. Vol. 44, No. 3, s. 16-17.
- KRISTOL, I. (1977). Memoirs of a Trotskyist. *The New York Times Magazine*. 23. 1. 1977, s. 195.
- KRISTOL, I. (1978). *Two Cheers for Capitalis*. 1st ed. New York: Basic Books.
- KRISTOL, I. (1979). Confessions of a True, Self-Confessed-Perhaps the Only-`Neoconservative.'. *Public Opinion*. Vol. 2, October/November, s. 50-60.
- KRISTOL, I. (1983). *Reflections of a Neoconservative: Looking Back, Looking Ahead*. 1st ed. New York: Basic Books.
- KRISTOL, I. (1993). My Cold War. *The National Interest*. Vol. 9., Spring, s. 144.
- KRISTOL, I. (1995). American Conservatism 1945-1995. *The Public Interest*. Vol. 31, č. 121, Fall, s. 80-91.
- KRISTOL, I. (1999). *Neoconservatism: The Autobiography of an Idea*. 1st ed. Chicago: Elephant Paperbacks.

- KRISTOL, I. (2006). My 'Public Interest'. *The Weekly Standard*. Vol. 12, č. 14, s. 14-15.
- LAZARSELD, P. F., THIELENS, Jr., W. (1977). *The Academic Mind: Social Scientists in a Time of Crisis*. Reprinted Edition. New York: Arno Press.
- LIPSET, S. M. (2003). *Dvousečná zbraň*. Vyd. 1. Praha: Prostor.
- MEYER, F. S, JOCH, R. (2003). *Vzpouřa proti revoluci dvacátého století*. Vyd. 1. Praha: Academia.
- MURAVCHIK, J. (2004). The Neoconservative Cabal. In STELZER, I. (ed.). *The Neocon Reader*. 1st ed. New York: Grove Press, s. 243-257.
- NIEBUHR, R. (1947). *Synové světla a synové tmy. Ospravedlnění demokracie a kritika její tradiční obrany*. Vyd. 1. Praha: Jan Laichter.
- NIEBUHR, R. (1964). *The Nature and Destiny of Man. Volume I. Human Nature*. 1st ed. New York: Charles Scribner's Sons.
- PODHORETZ, N. (1996). Neoconservatism: A Eulogy. *Commentary*. Vol. 101, No. 3, s. 19-27.
- PLATÓN. (2003). *Kleitofón, Ústava, Timaios, Kritias*. Vyd. 1. Praha: Oikoymenh.
- SAUNDERS, F. S. (1999). How the CIA plotted against us. *New Statesman*. Vol. 128., no. 4444, s. 29-30.
- SELZNICK, P. (1995). Irving Kristol's Moral Realism. In DEMUTH, Ch.; KRISTOL, W. *The Neoconservative Imagination. Essays in honor of Irving Kristol*. 1st ed. Washington, D.C.: American Enterprise Institute, s. 19-25.
- STRAUSS, L. (2007). *Obec a člověk*. Vyd. 1. Praha: Oikoymenh.
- TALMON, J. T. (1998). *O původu totalitní demokracie*. Vyd. 1. Praha: SLON.
- TINDALL G. B, SHI, D. E. (2000). *Dějiny Spojených států amerických*. Vyd. 4. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- TRILLING, L. (1980). T.S. Eliot's Politics. In TRILLING, D. (ed.) *Speaking of Literature and Society*. 1st ed. New York: Harcourt, s- 156-169.
- TOCQUEVILLE. A. de. (2000). *Demokracie v Americe*. Vyd. 2. Praha: Academia.
- WAKEFIELD, M. I don't lie. Whoops, there I go again. *The Daily Telegraph*. 9. 1. 2004, roč. 149, s. 28.
- WEINSTEIN, K. R. (2004). Philosophic Roots, the Role Of Leo Strauss, and the War in Iraq. In STELZER, I. (ed.). *The Neocon Reader*. 1st ed. New York: Grove Press, s. 203-212.

WOOTTON, D. (2003). *The Essential Federalist and Anti-Federalist Papers*. 1st ed.
Indiana: Hackett Pub Co.

Internetové zdroje

ATLAS, James. The Nation: Leo-Cons; A Classicist's Legacy: New Empire Builders. *The New York Times* [online]. 4. 5. 2003. [cit. 2011-03-05]. Dostupný z WWW <<http://www.nytimes.com/2003/05/04/weekinreview/the-nation-leo-cons-a-classicist-s-legacy-new-empire-builders.html>>

BERMAN, Paul. Irving Kristol's Brute Reason. *The New York Times* [online]. 2011. [cit. 2011-04-03]. Dostupný z WWW <http://www.nytimes.com/2011/01/30/books/review/Berman-t.html?_r=1>

COLEMAN, Peter. The Liberal Conspiracy: The Congress for Cultural Freedom and the Struggle for the Mind of Postwar Europe. *The Rathouse* [online]. 1989. [cit. 2011-04-03]. Dostupný z WWW <<http://www.the-rathouse.com/Colemanlibconspiracy.html>>

FOX, Sylvan. Stephen Spender quits Encounter. *The New York Times* [online]. 8. 5. 1967. [cit. 2010-02-03]. Dostupný z WWW <<http://select.nytimes.com/gst/abstract.html?res=F70815FF3D5B107B93CAA9178ED85F438685F9>>

FULFORD, Robert. Lives of the New York intellectuals. *The Globe and Mail* [online]. 1999. Dostupný z WWW <<http://www.robertfulford.com/Intellectuals.html>>

GOLDBERG, Johan. The Neoconservative Invention. *National Review* [online]. 20. 5. 2003. [cit. 2011-01-02]. Dostupný z WWW <<http://www.nationalreview.com/articles/206955/neoconservative-invention/jonah-goldberg>>

GOLDWATER, Barry. Extremism In The Defense Of Liberty Is No Vice. *Youtube* [online]. 14. 4. 2009 [cit. 2011-04-03]. Dostupný z WWW <<http://www.youtube.com/watch?v=RVNoClu0h9M&feature=related>>

HADAR, Leon T. The Neocons – From the Cold War to the Global Intifada. *Washington Report* [online]. 1991. [cit. 2011-01-02]. Dostupný z WWW <<http://wrmea.org/component/content/article/130/1593-the-qneoconsq-from-the-cold-war-to-the-qglobal-intifadaq.html>>

- HAYEK, F. A. Why I Am Not a Conservative. *Hayek institute* [online]. 2003. [cit. 2011-01-02]. Dostupný z WWW <http://www.fahayek.org/index.php?option=com_content&task=view&id=46>
- HIMMELFARB, G. (2011). Introduction. In KRISTOL, I. (2011). *The Neoconservative Persuasion*. E-Book Kindle Edition. New York: Basic Books, 1. 118-238
Dostupný z WWW <http://www.amazon.com/Neoconservative-Persuasion-Selected-1942-2009-ebook/dp/B004G5Z24E/ref=sr_1_3?ie=UTF8&qid=1305757816&sr=8-3>
- HODER, Lukáš. Irving Kristol (1920-2009). *Politica Mundi* [online]. 2009. [cit. 2011-03-04]. Dostupný z WWW <<http://politicamundi.blogspot.com/2009/10/irving-kristol-1920-2009.html>>
- JOCH, Roman. Neokonzervatívci nie sú trockisti. *Impulz revue* [online]. 2006, č. 3. [cit. 2011-04-03]. Dostupný z WWW <<http://www.impulzrevue.sk/article.php?133>>
- JOCH, Roman. Senátor Joseph R. McCarthy. *Cevro* [online]. 2010, č. 2. [cit. 2011-03-05]. Dostupný z WWW <<http://www.cevro.cz/cs/cevrorevue/aktualni-cislo-online/2010/2/219580-senator-joseph-mccarthy.html>>
- KRISTOL, Irving. Flying off the Broomstick Witch Hunt: The Revival of Heresy by Carey McWilliams. *Commentary* [online]. 1951, April. [cit. 2010-02-03]. Dostupný z WWW <<http://www.commentarymagazine.com/article/witch-hunt-the-revival-of-heresy-by-carey-mcwilliams/>>
- KRISTOL, I. (2011). *The Neoconservative Persuasion*. E-book Kindle Edition. New York: Basic Books
Dostupný z WWW <http://www.amazon.com/Neoconservative-Persuasion-Selected-1942-2009-ebook/dp/B004G5Z24E/ref=sr_1_3?ie=UTF8&qid=1305757816&sr=8-3>
- KRISTOL, William. Irving Kristol, 1920-2009 In memoriam. *The Weekly Standard*. [online]. 2009. [cit. 2011-04-03]. Dostupný z WWW <<http://www.weeklystandard.com/Content/Public/Articles/000/000/016/997fvmi.z.asp>>
- LAROCHE, Lyndon. The Essential Fraud of Leo Strauss. *Executive Intelligence Review*. [online]. 5. 3. 2003. [cit. 2011-03-04]. Dostupný z WWW <http://www.larouche.com/lar/2003/3011strauss_fraud.html>

ŠUSTROVÁ, Petruška. Zemřel Irving Kristol. *Radio Česko – Český rozhlas* [online]. 2009. [cit. 2011-02-01]. Dostupný z WWW

<http://www.rozhlas.cz/radio_cesko/fejton/zprava/638046>

WILSON, James Q. End of reform. *Highbeam Bussines* [online]. 1995. [cit. 2011-03-05]. Dostupný z WWW <<http://business.highbeam.com/407717/article-1G1-17784053/end-reform-new-deal-liberalism-recession-and-war>>

Univerzita Karlova

Fakulta sociálních věd

Institut politologických studií

Miloš Štěpař

Projekt k bakalářské práci

**IRVING KRISTOL –
JEHO ŽIVOT A DÍLO AŽ DO 90. LET**

1 VYMEZENÍ TÉMATU

V roce 2009 zemřel Irving Kristol, v očích mnohých „otec neokonzervatismu“ a jeho chodící definice, ve věku nedožitých devadesátí let. Tento skon byl některými našimi komentátory zasazován do přímo symbolické roviny – stalo se tak totiž doslova pár dnů poté, co americký prezident Obama oznámil odvolání plánů na výstavbu radaru v České republice. Taková interpretace je signifikantní - význam neokonzervatismu bývá často zužován na oblast zahraničně-politickou. V mediálním zkratkovitém světě bývají *necons* jako „jestřáby“ dávání do protikladu k politickým „holubicím“. Projevem neokonzervatismu má potom být prosazování „násilné demokratizace Středního východu, případně i celého světa“. [Hoder: 181] Ve své práci se pokusím odpovědět na otázku, zda je takováto charakteristika postačující, nebo zda vystihuje podstatu neokonzervativního hnutí pouze z části.

Postava Irvinga Kristola je nesmírně komplikovanou, tedy i zajímavou. Sám Kristol se doznává, že jeho „politická orientace procházela po ose neo-marxista, neo-trockista, neo-socialista, neo-liberál a konečně neo-konzervativec“. Pro pochopení Kristolova politicko-filosofického konceptu bude nutná identifikace těch faktorů, které měly na tak významných ideových posunech lví podíl. Rovněž je nutné jeho život a dílo systematicky zasadit do kontextu tvorby jeho ideových soupeřů i souputníků a to jak z pole filosofického, tak ryze politického. Celá diskuze neokonzervatismu se soustředí především v USA, kontinentální přesah sporu proto bude zkoumán pouze okrajově.

2 MOTIVACE A CÍL STUDIE

Kristolův světonázorový koncept se může jevit jako „nekonzistentní mixáž velmi různorodých názorů“. V případě neokonzervatismu došlo k syntéze postojů, které se do té doby zdály být neslučitelnými. Otázkou zůstává, jak soudržnost takového systému zareaguje na zub času – zda je dlouhodobě udržitelný, nebo zda je z určitých důvodů svázán nejen geograficky, ale i časově.

Neokonzervativní hnutí rozhodně není monolitické – proto bude zajímavé sledovat nejen ideové spory mezi Kristolem a jeho otevřenými protivníky, ale i třecí plochy mezi ním a ostatními členy hnutí. Tímto způsobem by měl být nalezen společný jmenovatel politické teorie neokonzervatismu, což by mělo umožnit jeho zařazení do pokud možno co nejpevnějšího definičního rámce.

3 METODA STUDIE

Jak již bylo uvedeno výše, neokonzervatismus je hnutím velmi heterogenního charakteru, které v sobě zahrnuje osobnosti s pestrou škálou postojů v různých politických otázkách i směrech. Kristolovy postoje budou tedy zkoumány a porovnávány mimo jiné z následujících hledisek:

- představy o vládnutí
- představy o roli státu v hospodářské politice a přípustné míře intervencionismu
- představy o roli jedince ve společnosti
- vztah ke konstitucionalismu a k „otcům zakladatelům“
- postoj vůči masovému hnutí za občanská práva

- vnímání hrozby komunismu
- koncepce zahraniční politiky
- důraz na kontinuitu kultury, morálku a náboženství
- politická praxe, míra

4 OSNOVA PRÁCE

Úvod

1. Ideologické proměny

1.1 Sociálně-etnický původ a jeho odkaz

1.2 Léta na City College – trockistické začátky

1.3 Neokonzervativní obrat

2. Kristolovo pojetí neokonzervatismu

2.1 Filosofické kořeny

2.2 Kritika modernity

2.3 Snoubení sociálního státu s kapitalismem

3. Irving Kristol a jeho kritici

4. Kristolův odkaz dnes

Závěr

Prameny a literatura:

- Heywood, Andrew. 2005. Politická teorie. Praha: Eurolex Bohemia.
- Hoder, Lukáš. 2006. „První generace amerických neokonzervativců: mezi konzervativci a liberály“ *Politologický časopis* č. 2, 181-189.
- Kagan, Robert. 2003. Labyrint síly a ráj slabost. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Kristol, Irving. 1972. On the Democratic Idea in America, New York: Harper.
- Kristol, Irving. 1954. Men and Ideas: Niccolo Machiavelli. Encounter, Prosinec, 1954.
- Kristol, Irving. 1978. Two Cheers for Capitalis, New York: Basic Books.
- Kristol, Irving. 1983. Reflections of a Neoconservative: Looking Back, Looking Ahead, New York: Basic Books
- Kristol, Irving. 1999. Neoconservatism: The Autobiography of an Idea. Chicago: Elephant Paperbacks.
- Kristol, Irving. 2003. The Neoconservative Persuasion. WeeklyStandard.com.
- Lipset, Seymour Martin. 2003. Dvousečná zbraň. Praha: Prostor.
- Miller, David a kol. 2003. Blackwellova encyklopedie politického myšlení. Brno: Barrister & Principal.
- Novak, Michael. 1992. Duch demokratického kapitalismu. Praha: Občanský institut.
- Petřík, Lukáš. 2008. Konzervativní revoluce Margaret Thatcherové a Ronalda Reagana. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Scruton, Roger. 1999. Slovník politického myšlení. Brno: Atlantis.
- Strauss, Leo. 2007. Obec a člověk. Praha: Oikoymenh.

Technický dodatek:

Vzhledem k tomu, že v lednu 2011 vyšla obsáhlá sbírka esejů *The Neoconservative Persuasion*, byl časový rozsah práce rozšířen o deset let a název změněn na *Život a dílo Irvinga Kristola*. Kniha byla zakoupena v podobě e-booku. Bohužel toto medium neumí zobrazovat lokaci textu shodně s jejím „papírovým“ ekvivalentem. Je rozčleněna podle vlastního klíče a podle něho jsem byl také nucen odkazovat. Kniha je dostupná k stáhnutí na portálu amazon.com

Při zpracovávání tématu vyvstal problém udržitelnosti zamýšlené metody. Rozčlenění tématické se ukázalo zmatečnějším a tak je nakonec práce uspořádaná chronologicky s tím, že nevyhnutelné odchylky jsou ospravedlněny v úvodu.